

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Sociální jistoty

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
doc. PhDr. Eduard Radvan, CSc.

Vypracovala:
Zdeňka Macková

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Sociální jistoty“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce. Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 19. 4. 2011

Zdeňka Macková

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Eduardu Radvanovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Zdeňka Macková

Obsah

Úvod	2
1. Sociální jistota	5
1.1 Jistoty z pohledu imaginace.....	5
1.2 Jistoty z pohledu psychologie.....	6
1.3 Jistoty z pohledu historie	8
1.4 Jistoty z pohledu legislativy.....	9
2. Sociální stát.....	20
2.1 Zrod sociálního státu.....	20
2.2 Účel sociálního státu.....	21
2.3 Vývoj sociálního státu	23
2.4 Krize sociálního státu	25
2.5 Globalizace a krize sociálního státu	27
3. Sociální politika	29
3.1 Podstata sociální politiky.....	29
3.2 Počátek sociální politiky.....	30
3.3 Principy sociální politiky: teorie versus praxe	31
4. Sociální jistoty a úkol sociální pedagogiky	39
Sekundární analýza	45
Závěr	55
Resumé	58
Anotace.....	59
Seznam použité literatury	60

Úvod

Představme si velkou kouli o průměru 30 metrů, kterou podélně rozdělíme na dvě poloviny – černou a bílou. Kolem této koule postavíme čtyři lidi do kříže tak, že budou korespondovat s podélnou i příčnou osou. A teď jim položíme otázku: **jaká je koule?** Uslyšíme tyto skálopevné odpovědi: koule je černá, koule je bílá, koule je zleva bílá a zprava černá a koule je zleva černá a zprava bílá. V tomto bodě může dojít ke střetu. Každý si bude hájit svou pravdu. Pokud se však tito lidé budou pohybovat a měnit úhly pohledu, budou jejich odpovědi stále jiné až do okamžiku, kdy postupně stanou na zbývajících třech pozicích a uznají pravdu těch druhých. K tomu, aby našli společnou řeč, musí být ovšem vyzváni a především – musí chtít. Pokud však položíme otázku jinak – například **jak vidí kouli**, dívali by se pozorněji, zkoumavěji a sami by ochotně přebíhali z pozice na pozici. Záleží nejen na položené otázce, ale též na kreativité, motivaci i ochotě ke vzájemné spolupráci.

Kdybychom na tuto pomyslnou kouli napsali pojem „sociální jistoty“, budeme rovněž slyšet rozdílné odpovědi na stejnou otázku: **co to jsou sociální jistoty?** Jedni budou klást důraz na sociálno a druzí na jistoty jako takové. Jedni budou tvrdit, že sociální jistoty nám garantuje stát, druzí, že za sociální jistoty nese odpovědnost každý sám a další budou tvrdit, že neseme odpovědnost nejen za svoje jistoty, ale i za jistoty svých bližních a stát, respektive sociální stát, který tu funguje v roli fyzioterapeuta, nám podává berličku do doby, než se uzdravíme.

Sociální stát a s ním úzce související sociální politika jsou pojmy, které v mnohých z nás vyvolávají spíše ambivalentní pocity pro jejich různorodost v chápání. Jsme schopni odsunout v naší mysli na nejzazší místo vše, co se týká politiky, protože při vyslovení tohoto slova se nám nejprve vybaví všechny politické aféry, negativní politické strany a hnutí, korupce, prospěchářství a zneužití státní moci. A totéž platí o slůvku sociální. Ostatně, pokud o někom řekneme, že je to „socka“, tak to rozhodně použijeme v pejorativním významu slova a vůbec se nepídíme, proč se ten člověk dostal do tíživé situace a čím je to chyba: státu nebo jeho? Všichni máme zcela totožnou představu při vyslovení pojmu „knoflík“. Víme jak

vypadá, víme k čemu slouží a co je hlavní - můžeme ho uchopit. Ovšem význam hodnoty, kterou nelze jednoduše uchopit do dlaní, ale k jejímuž „uchopení“ je nutná mysl, tak ten nám dělá problémy. Pod jedním a týmž pojmem si každý z nás představuje něco jiného. Hierarchie hodnot je rovněž u každého z nás trochu jiná. To, co jedni staví na první místa se v žebříčku hodnot jiných ani neobjeví. Jsou okamžiky v našem životě, které nás výrazně aktivizují a motivují k větším výkonům, k větší zodpovědnosti a k bilanci postojů a hodnot. Ale ani toto není zcela jednoznačné. Naopak, stejné situace mohou u někoho způsobit pasivitu, stagnaci, dokonce až apatii. Stáváme se pasivními nebo nás naopak obava ze ztráty sociálních jistot motivuje k větší zodpovědnosti vůči sobě a ostatním? Jak se rodiny přizpůsobují současnému sociálnímu systému? Co vlastně je obsahem sociálních jistot a jakých mechanismů k jejich zajištění používáme?

Obávám se, že se dopouštíme fundamentálních atribučních chyb při vnímání světa kolem nás. Jak klidně a nonšalantně kritizujeme dobu, kterou sami vytváříme. Sami se na ní podílíme, sami neseme odpovědnost nejen za současnost, ale i za budoucnost a přitom s klidným svědomím říkáme: to oni, já ne. Když vnímám rozhovory politiků a diskuze k článkům, mám pocit, že se diskurs mění v řev lvů při souboji o smečku. Sociální jistoty nám slibují mnohé strany, když nám zpívají předvolební písničku. Co nám to vlastně nabízí?

Problematika pojmu sociálních jistot je velmi široká a dle mého názoru není jednotně chápána. Víme, co skutečně sociální jistoty jsou? Víme, zda vůbec jsou někde specifikovány a kde? Pokud ano, kdo je jejich garantem a jak je případná literatura realizována? Jak fungují mechanismy jejich zajištění?

Na tyto a další otázky bych chtěla odpovědět ve své bakalářské práci: charakterizovat sociální jistoty, nastínit pojem sociálního státu a s ní související sociální politiky a zaměřit svou pozornost na sociální jistoty ve vztahu k sociální pedagogice. Téma bakalářské práce jsem zvolila k vlastnímu objasnění nastíněných otázek v souvislosti s aktuálností dané problematiky v současné době.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou, v níž jsem využila obsahovou analýzu dostupných materiálů, a část praktickou, kde jsem zvolila metodu

sekundární analýzy. V první části své práce se zabývám charakteristikou sociálních jistot a jejich legislativním zakotvením ve vztahu k současnosti. Jednotlivá sociální práva konfrontuji se skutečným stavem a s přístupem vlády k nim. Druhá část mé práce je věnována sociálnímu státu, jeho vzniku, účelu, vývoji a krizi. Třetí část je zaměřena na sociální politiku, především však na její principy v souvislosti s jejich dodržováním. Čtvrtá část se zabývá problematikou vztahu sociální pedagogiky k současnému trendu společnosti.

Praktická část mé práce je založena na sekundární analýze, jejímž cílem je zjištění postoje lidí k současnému stavu společnosti. V závěru je uvedeno shrnutí obsahu mé práce.

1. Sociální jistota

1.1 Jistoty z pohledu imaginace

Publius Vergilius Maro se narodil 15. října v roce 70 před naším letopočtem v Andes u Mantovy a byl nejslavnějším římským básníkem Augustovy doby. Mimo jiné řekl: „*Lid, jenž jistoty nemá, se rozštěpí v mínění různá.*“ Kolik moudrého a pravdivého bylo již řečeno dávno před tím, než vůbec začal náš letopočet! Dávno před tím, než začala doba nejistých jistot.

Existovala ovšem vůbec kdy doba jistých jistot? Každá doba má pochopitelně své jistoty pojištěné způsobem poplatným té které době. Obávám se, že společnost stále ještě nedospěla do stadia, kdy by byl možný konsenzus stran jistot mezi societou a člověkem tak, aby vedl k obapolné spokojenosti. Pokud by totiž mezi těmito dvěma subjekty existoval společný postoj, nevedly by se diskuze a polemiky nejen o formě zajištění, ale dokonce i o výčtu sociálních jistot.

Dalším důležitým faktorem jsou priority a hodnoty té které doby. Každá doba vidí priority v něčem jiném a z dnešního úhlu pohledu vidí každý z nás pozitiva a negativa dob předchozích rovněž v něčem jiném. Všechny doby však mají jedno společné, a sice člověka. Člověka, který se spolupodílí na vytváření vazeb, práv, povinností a jistot. Člověka, který je součástí společnosti, jinými slovy - society. Než začneme stavět dům, máme na hromadě spoustu různorodého materiálu, který sám o sobě tvoří pouze jednotlivosti v podobě hmoty. Ani sebepečlivější sumarizací nemůžeme ukázat na tuto hromadu prstem a říct; to je dům. Například okno, aniž by bylo zasazeno do zdi, neslouží svému účelu, tedy k pohledu ven na svět, a rovněž tak i opačně zvnějšku dovnitř. Je to pouhopouhý rám se sklem. Lidé nemohou žít samostatně, potřebují pocit sounáležitosti, soudržnosti, potřebují žít ve společnosti a potřebují pocit jistoty.

Co se tedy skrývá pod potřebou jistoty každého z nás a jak mnohdy definujeme pojem „sociální jistoty“? Sociální jistoty jsou pojmem, který je zejména

v současné době skloňován snad ve všech pádech a na všech úrovních, počínaje občanem a konče Ústavním soudem. Zvykli jsme si na toto slovní spojení a myslíme si, že známe význam těchto slov. Je tomu skutečně tak? Řekla bych, že opět záleží na úhlu pohledu. Část společnosti, a v dnešní době dokonce převaha, se kloní k názoru, že žádné sociální jistoty nemáme. Další si pojem sociálních jistot spojují s pestrými finančními dávkami, které stát různou formou a rozličnými institucemi poskytuje svým občanům, jako je například podpora v nezaměstnanosti, příspěvky na bydlení, podpora v hmotné nouzi, přídatky na děti; ale pokud sami nejsou adresáty těchto dávek, jejich pohled se zúží pouze na část těch potřebných a zatracují jak stát, tak ty, kteří tyto dávky pobírají. Nevnímají totiž sociální politiku v celém jejím kontextu a většinou ani nemají zájem. Navíc jsou mnohdy přesvědčeni, že při rozdělování sociálních dávek dochází k pozitivní diskriminaci tím, že jsou zvýhodňovány různé minority občanů a tím pádem by nejraději sociální jistoty včetně sociálního státu, který tyto jistoty garantuje, „vypískali“.

Navíc mnohé vysloveně irituje výraz „sociální“, jako kdyby měl na sobě vypálený cejch persony non grata, protože chápání pojmu v nich evokuje „socialistický“, z čehož na ně dýchne závan totality, éry komunismu a sociální jistoty a priori odmítají, aniž by si byli vědomi toho, co vlastně odmítají.

Myslím si, že velmi záleží na zorném poli každého z nás při vnímání sociálních souvislostí. Čím více je zorné pole zúžené, tím více nám unikají souvislosti a vazby. Při posuzování zorného pole pohledem oftalmologie se vždy, pokud je zorné pole vlivem nemoci narušené, jedná o defekt neboli patologickou změnu. Pokud je zorné pole narušené při vnímání sociálních souvislostí, jedná se rovněž o defekt, který vyvolává patologické reakce těch, kteří touto nemocí trpí v podobě diskriminace, nenávisti, dokonce i závidění. Co lze závidět člověku v tíživé životní situaci? No přece ty peníze, které dostává a nic nedělá!

1.2 Jistoty z pohledu psychologie

Jsem přesvědčena o tom, že nelze nezmínit vztah psychologie k sociálním jistotám, protože já tuto problematiku vnímám především ve vztahu k člověku, o jeho

pocitech jistoty či nejistoty, důvěry či obavy. Každý člověk má své potřeby, jejichž naplňování se významně podílí na jeho životě. Jednou, a to velmi důležitou, je i potřeba jistoty.

Psycholog Milan Nakonečný v souvislosti s uspokojováním potřeb vysvětluje Maslowovu pyramidu potřeb takto: „*Východiskem hierarchického uspořádání potřeb je jejich prožívaná naléhavost a princip, že potřeby v tomto systému uvedené jako vyšší jsou uspokojovány teprve tehdy, když jsou alespoň do určité míry uspokojeny potřeby nižší.*”¹

Dále pak uvádí uspořádání potřeb od „nižších“, tedy základních, k potřebám „vyšším“:

- *Fyziologické potřeby: potraviny, nápojů, spánku, odpočinku, útulku a sexu.*
- *Potřeby jistoty: bezpečí, ochrany, péče a pomoci.*
- *Potřeby náležitosti a lásky: přijetí druhými, přátelství a lásky.*
- *Potřeby sebeocenení a úcty, uznání a prestiže.*
- *Potřeby sebeaktualizace (seberealizace): potřeba realizovat plně svůj potenciál produkce a tvořivosti, jakož i „potřeby růstu“ (rozumí se rozvoje osobnosti), k nimž patří i potřeby poznávání a estetických zážitků.*²

Dlouhodobé neuspokojení základních potřeb má výrazný vliv na naše chování, které může mít podobu apatie, hysterie, negace až po agresii jak k sobě, tak k ostatním. Jan Keller v rozhovoru pro Parlamentní listy zmiňuje: „*Jsou tady ekonomické pohyby, které způsobují, že lidé žijí stále delší dobu ve stále větší nejistotě a agresivita může být jednou z obranných reakcí na nejistotu.*”³

Myslím si, že k tomu, aby člověk mohl postupně uspokojovat uvedené potřeby, a tím ve zdraví zažít pocit štěstí, naplnění, radosti a prospěšnosti, potřebuje podmínky. Tyto podmínky se utvářely a měnily tak, jak se utvářela a měnila společnost.

¹ NAKONEČNÝ, Milan . *Úvod do psychologie*. 1 vyd. Praha: ACADEMIA, 2003, s. 209.

² NAKONEČNÝ, Milan . *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: ACADEMIA, 2003, s. 209.

³ <http://www.parlamentnilisty.cz/parlament/192592.aspx>.

1.3 Jistoty z pohledu historie

Chudoba, řekla bych, to je to, oč tu kráčí. Respektive starost o to, aby nebyla. Historií sociálních práv se zabývá např. Jana Macháčová společně s Jiřím Matějčkem,⁴ ale já jsem si vybrala pouze stručný nástin od Kristiny Koldinské. Část, zabývající se vývojem sociálního práva, ve své knize *Sociální právo*, označuje jako „historickou předeheru“ sociálního práva. V podstatě lze shrnout takto:

„Problém chudiny byl předmětem zájmu panovníka již od dob starověkých despotických říší. Ovšem nejen ve starověku, ale i po značnou část středověku se společnost před chudými bránila a chudobu jako takovou trestala. Ale ne u všech, vzhledem k tomu, že panovník potřeboval vojsko, bylo pochopitelně v jeho zájmu zabezpečení vysloužilých vojáků a jejich rodin. Toto zabezpečení ovšem neplatilo pro ostatní chudé, případně nemocné. Ti byli zabíjeni, trestáni, případně vylučováni ze společnosti, což mělo tentýž následek jako zabíjení. Většina těch, kteří okusili hořký úděl chudoby, nakonec upadala do dlužního otroctví.

Toto dlužní otroctví bylo v Řecku zrušeno na základě reformy, které začal v roce 594 př.n.l. realizovat Solón. Vytvořil i první systémové přerozdělování, tedy nařízenou solidaritu mezi nejbohatší a nejchudší třídou společnosti.

Římané řešili chudobu až v okamžiku, kdy přerostla ve společenskou hrozbu. Nepočínali si tak, jak Řekové, ale zvolili formu nazvanou *chléb a hry*. Když bylo nejhuř, rozdali nejchudším chléb a ještě jim umožnili zábavu, která byla určena jen pro bohaté a mysleli si, že mají vystaráno jak oni, tak i chudí.

Raný středověk, díky rozvoji církve a přijetí křesťanství, začal pomocí klášterů a později farností rozvíjet první chudinskou péči. Ovšem tato péče měla podobu služeb, nanejvýš věcných dávek. To, jestli byla chudému pocestnému poskytnuta almužna, nocleh, případně strava a oblečení, bylo věcí dobrovolnosti darujících, nikoliv právně podloženého nároku. Později panovníci sice nařizovali šlechtě, aby se o své chudé a nemocné postarala, ovšem z jejích vlastních zdrojů,

---

⁴ Více o této problematice pojednává MACHAČOVÁ, Jana; MATĚJČEK, Jiří. *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781 - 1914*. 2. vyd Praha: Karolinum, 2010. 494 s. ISBN 978-80-246-1679-7.

a navíc to opět chudému žádné právo nezakládalo.

Alžbětinské zákony ze začátku 17. století sice ukládaly obcím povinnost pomáhat svým práce neschopným chudým, ale nestanovily žádnou právní normu vymahatelnosti ze strany chudého. V tomto století však horníci a členové cechů zakládali své pokladny, do nichž nejprve přispívali členové cechu či hornického bratrstva a později částečně vlastníci dolů, tedy zaměstnavatelé. Tyto nashromážděné prostředky sloužily k zabezpečení těch členů, kteří se při výkonu své profese zranili a stali se tak invalidními, nebo jejich rodin v případě, že následkem zranění zemřeli.

Postupně tedy docházelo v rámci sociální ochrany k postupnému přechodu odpovědnosti za sociální situaci členů společnosti z církve na feudála, z feudála na stát a obec⁴⁵ až do dnešní podoby, kdy je právo ochrany občana stanoveno a chráněno legislativně.

1.4 Jistoty z pohledu legislativy

Naplnování smyslu lidského života souvisí s mnoha faktory. Zcela nezastupitelným činitelem, který ovlivňuje chování a prožívání každého z nás, je bezesporu právo ve smyslu mít *právo na něco*. Mít právo na svobodu slova, mít právo na založení rodiny, mít právo na práci, mít právo na vzdělání, mít právo na lékařskou péči, mít právo na svobodné rozhodování, mít právo na účast ve správě věcí svých a ještě mnohá další. Tato práva nám nebyla dána do vínku, ale lidé si je museli postupně vydobýt. Autoři, kteří se zabývají problematikou sociálního státu, např. Miloš Večeřa, Martin Potůček a Martin Smutek, kterého zde uvádím, se shodují na tom, že teprve až poslední tři století se postupně získávání těchto práv naplnilo, a to v následujícím pořadí:

- v 18. století právo **občanské**, které garantuje osobní svobodu a rovnost před zákonem,
- v 19. století právo **politické**, které je založeno na přiznání práv politických, na právu volebním a možnosti dovolat se úřadů,

⁴⁵ KOLDINSKÁ, Kristina. *In Sociální právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 5 - 6.

- ve 20. století právo **sociální**, které obsahuje poukaz na stát blahobytu, zabezpečení, právo sdílet sociální dědictví a život v civilizované společnosti. Spočívá v sociálních službách v širokém slova smyslu.⁶

Náš přední sociolog Jan Keller k sociálním jistotám uvádí, že sociální stát se snaží zvýraznit a podpořit komplementaritu soukromého a veřejného sektoru, soukromého a veřejného zájmu a pokud možno zmírnit třecí body mezi nimi prostřednictvím veřejně subvencovaných dávek, případně službami v oblasti vzdělanosti, zdraví a sociální pomoci.⁷

V České republice práva občanů vychází z občanských práv deklarovaných v Listině základních práv a svobod občanů.⁸ Základními nezadatelnými lidskými právy jsou právo na život, na lidskou důstojnost, na rovné zacházení bez jakékoli diskriminace a právo na svobodu. Takto obecně formulovaná práva jsou jakýmsi sociálním minimem každé sociální soustavy zásad.

Vymezení sociálních práv se odvíjí rovněž tak od mezinárodních úmluv, které Česká republika ratifikovala: Paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, Všeobecné deklarace lidských práv, Evropské sociální charty a klíčových úmluv Mezinárodní organizace práce. Jde o tato základní sociální práva:⁹

Právo na práci

K tématu práva na práci mě velice zaujala myšlenka Charlese Maurice de Talleyarda, kterou jsem objevila na internetových stránkách „Víte to?“ a kterou zde uvádím. Před dvěma stoletími, při příležitosti projednávání lidských práv v Národním shromáždění Francie, řekl Charles Maurice de Talleyrand: „*Pokud přijmeme právo na majetek, musíme přijmout i právo na práci, protože ta je jediným majetkem chudých*“.¹⁰

Kristina Koldinská právo na práci vysvětluje tím, že toto právo spočívá

⁶ SMUTEK, Martin. *In Sociální stát : úvod do studia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, s. 49 – 50.

⁷ KELLER, Jan. *In Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: SLON, 2009, s. 12.

⁸ Listina základních práv a svobod, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

⁹ <http://www.socioklub.cz/doktrina6.php>.

v možnosti svobodné volby povolání, nikoli nároku na to být zaměstnán, který by byl uplatnitelný u státu a který má dodržování základních lidských práv, stanovených Listinou základních práv a svobod, garantovat. Nezbytnou součástí plné realizace práva na práci je i právo na vzdělání společně s náležitou přípravou na povolání.¹¹

Toto právo jsem vždy chápala tak, že stát vytváří podmínky pro to, aby lidé mohli pracovat. Mělo by tedy být jednou, a to nejzákladnější sociální jistotou. Jistotou, že pokud pracujeme, jsme natolik finančně zabezpečeni, že nám nehrozí chudoba. Ovšem skutečnost je jiná. Místo eliminace rizika stát vytváří riziko další, spočívající v tom, že chudoba hrozí i v případě, že zaměstnání jsme, ale spadáme do kategorie tzv. „pracující chudoby“. Tento pojem vysvětluje Jan Keller tím, že namísto plnohodnotných standardních pracovních smluv je upřednostňován krátkodobý kontrakt na omezenou pracovní dobu, což způsobuje přesun tržní nejistoty z firem na zaměstnance či subdodavatele. Flexibilizace práce, jak Jan Keller uvádí, sice snižuje opticky míru nezaměstnanosti, ale stoupá podíl nízko placené práce a narůstá riziko, že výdělek ekonomicky činného člověka se pohybuje na hranici bídy či jen těsně nad ní.¹²

Na internetových stránkách Evropského parlamentu v rubrice zpravodajství mě zaujala zpráva plenárního zasedání ve Štrasburku, které se konalo ve dnech 18. až 21. října 2010. Poslanci upozorňovali na zvyšující se podíl chudých pracujících a zároveň na fakt, že tato chudoba je důkazem nerovných pracovních podmínek. Řešení vidí v zajištění takové úrovně mezd, která by umožnila důstojnou životní úroveň.¹³

Mnohdy politikové na všech úrovních nereflektují to, co uvádí sociologové, přestože by měli. V případě flexibilizace práce spojené s „pracující chudobou“ tomu tak není. Nejenže tento problém uznali, ale dokonce i přednesli. Jen si myslím, že jejich řešení není dostačující. Dle mého názoru by snaha o eliminaci kontraktů, které nízké mzdy umožňují, byla lepším řešením.

---

¹⁰ <http://www.vite-to.wbs.cz/Publikovano-jinde.html>.

¹¹ KOLDINSKÁ, Kristina. *In Sociální právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 121.

¹² KELLER, Jan. *In Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: SLON, 2009, s. 27.

¹³ "Poslanci dále upozorňují na zvyšující se počet chudých pracujících. Zdůrazňují, že životní minimum musí být vždy vyšší než práh chudoby, a že zaměstnanci, kteří zůstávají pod hranicí chudoby by měli dostávat dodatečné finanční dorovnání bez jakýchkoli dalších podmínek." .In <http://www.europarl.europa.eu/news/public/focus>.

Jistotu nemají ani ti, kteří mají zaměstnání, o němž si mysleli, že bude jejich zaměstnáním až do důchodu, pokud se oni sami nerozhodnou pro změnu. Přibývají ovšem profese, kdy setrvání v nich je podmíněno novými požadavky. Stát průběžně formou legislativy přesně definuje podmínky, které musí zaměstnanci různých sfér splňovat. Jedná se např. o policisty, zdravotní sestry, sociální pracovníky a některé další profese. Ovšem takto specifikované požadavky musí splňovat nejen nově nastupující do zmíněných profesí, ale i ti, kteří jednotlivé profese vykonávají už řadu let. Nová legislativní úprava je však staví do pozice, která je pro ně je imperativně řešitelná pouze dvěma způsoby: buď si chybějící požadavky formou vzdělání doplní, nebo budou čekat na výpověď.

Téměř všichni, kterých se to týká, volí pochopitelně cestu doplnění vzdělání. Ale aby těch stresových situací nebylo poskrovnu, stát k tomu ještě přidá návrh na zavedení školného na vysokých školách ve výši deset tisíc korun za semestr, což činí dvacet tisíc za rok a v případě pětiletého studia tedy celkem sto tisíc. Opomímí plytká zdůvodnění tohoto nápadu z úst jeho propagátorů, která spočívají například v tom, že zavedení školného bude studenta daleko víc motivovat ke studiu, případně že se zvýší úroveň výuky. Argument o zvýšení kvality výuky je podle mého soudu naprostou nehorázností vůči všem těm, kteří studentům předávají své poznatky a vědomosti s entuziasmem, který je mnohonásobně vyšší než jejich měsíční příjem.

Nicméně vrátím se k tématu. Pokud je rodina, ve které se nachází jeden z rodičů sám v roli studenta v rámci zachování svého zaměstnání, a má dvě dospívající děti rovněž vysokoškoláky, tak jejich náklady, pouze co se týká školného, by činily za rok šedesát tisíc. Pokud se k této částce připočítají ještě všechny ostatní náklady, tak se logicky někdo studia prostě vzdát musí. Ale kdo? Ten, který vzhledem k věku a trhu práce jen těžko bude hledat zaměstnání, nebo ten, který má celý život před sebou?

Právo na spravedlivou odměnu

Článek 28 Listiny základních práv a svobod přesně definuje právo na spravedlivou odměnu: *„Zaměstnanci mají právo na spravedlivou odměnu za práci*

*a na uspokojivé pracovní podmínky. Podrobnosti stanoví zákon.*¹⁴

Pokud by nastal rozpor v takto definovaném právu, má občan podle Článku 27 Listiny základních práv a svobod právo na svobodu sdružovat se s jinými na ochranu svých hospodářských a sociálních zájmů.¹⁵

Vláda nedávno navrhla v rámci snížení schodku státního rozpočtu snížení platů státních zaměstnanců o jednu desetinu. Mezi tyto zaměstnance se řadí profese jako jsou policisté, hasiči, zdravotníci, učitelé a úředníci. Tedy všichni ti, jejichž profese jsou nejen velmi náročné, co se psychické stránky každého z nich týká, ale i pro společnost nezastupitelné. Otázka ovšem zní: jak je to s tou spravedlností? Všichni lidé, kterých se toto desetiprocentní snížení platů týká, pobírali do této doby nějakou odměnu za práci. Odpoutám se od její výše, budu posuzovat pouze pojem „spravedlivý“. Pokud tedy do této doby byla odměna za práci spravedlivá, snížení této odměny by spravedlivé nebylo. Pokud by spravedlivá odměna byla až ta snížená, pak by spravedlivou nebyla ta předchozí. Z tohoto tedy pro mne vyplývá porušení jednoho práva ze základních lidských práv a svobod.

Jsem přesvědčena, že vláda, která může vládnout lidu jen díky tomu, že ji ten lid zvolil, by neměla šlapat po jeho právech. Ale dělá to.

Právo na důstojné životní minimum

V zákoně o životním a existenčním minimu je životní minimum definováno jako minimální hranice peněžních příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb a existenční minimum jako minimální hranice příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití.¹⁶

Na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí je uvedena aktuální tabulka příkladů životního minima:¹⁷

¹⁴ Listina základních práv a svobod, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵ Listina základních práv a svobod, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶ In zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, §1 odst. 1.

¹⁷ <http://www.mpsv.cz/cs/3213>.

Příklady životního minima různých typů domácností v Kč za měsíc

jednotlivec	3126
2 dospělí	$2880 + 2\ 600 = 5\ 480$
1 dospělý, 1 dítě ve věku 5 let	$2\ 880 + 1\ 600 = 4\ 480$
2 dospělí, 1 dítě ve věku 5 let	$2\ 880 + 2\ 600 + 1\ 600 = 7\ 080$
2 dospělí, 2 děti ve věku 8 a 16 let	$2\ 880 + 2\ 600 + 1960 + 2250 = 9\ 690$
2 dospělí, 3 děti ve věku 5, 8 a 16 let	$2\ 880 + 2\ 600 + 1\ 600 + 1960 + 2250 = 11\ 290$

Mají-li takto posuzovaní lidé byt' jen o padesát korun více, už nároky na sociální dávky, které navíc stát neustále snižuje a eliminuje, nemohou uplatňovat. Už z této tabulky jasně vyplývá, že tyto částky jsou velmi nízké a těžko si lze představit, že se například rodina se třemi dětmi z částky 11.290,-Kč, ze které odečteme zaplacení nájmu a ostatních nezbytných nákladů, vůbec může uživit. Co to tedy v praxi znamená? Jako příklad uvedu rodinu, v níž je zaměstnána pouze matka, protože otec přišel o zaměstnání a jiné vzhledem ke krizi najít nemůže. Z částky 11.290,- Kč jim absolutně nemůže zbývat na zájmové kroužky pro děti, rovněž tak se děti nemohou účastnit školních výletů, a lehce se díky svému sociálnímu postavení mohou stát terčem šikany, případně si svoji sociální pozici kompenzují začleněním se do takové skupiny, která je bude akceptovat. Touto skupinou bývá nejčastěji skupina, jejíž normy a hodnoty jsou v rozporu s oficiálně přijímanými normami a hodnotami.

Martina Urbanová tento jev vysvětluje jako deviantní socializaci, u níž jsou nejznámější dva scénáře:

„První klade důraz na skutečnost, že se jednotlivci nedaří integrovat do „normální“ společnosti, hlavním aktérem je zde deviant nebo jeho rodina.

Druhý představuje deviantní chování jako výsledek vypuzení jedince z „normální“ společnosti, poukazuje na aktivní podíl sociálního okolí, které některé lidi vylučuje ze svého středu a neumožňuje jim, aby rozumným způsobem napravili svoje chyby.“¹⁸

Kdo ale za tuto jejich situaci může? Tato rodina, kterou jsem zde uvedla, měla

¹⁸ URBANOVÁ, Martina. *Systémy sociální kontroly a právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2006, s. 59 .

ještě nedávno nárok na sociální příplatek na své nezletilé děti, ze kterého mohla alespoň částečně pokrýt výdaje spojené s dětmi. Od 1. ledna 2011 je tento příplatek přiznán jen rodinám se zdravotně postiženým dítětem. Ostatním sociálně znevýhodněným rodinám byl zrušen. Neoliberální politikové, prosazující heslo, že každý se má o sebe postarat především sám, si neuvědomují dopady svého počínání, které vede k tomu, že lidé nejenže už nemají sílu se o sebe starat, protože všechnu sílu vyčerpali marnou snahou hledání nového zaměstnání, ale hlavně nemají finanční prostředky na to, aby se o sebe vůbec postarat mohli.

Právo na zdraví

Článek 31 Listiny základních práv a svobod definuje právo na zdraví takto:

„Každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.“¹⁹

Kristina Koldinská uvádí, že péče o zdraví, stejně tak jako prevence vzniku nemocí, je čím dál nákladnější. Nejen kvůli rostoucím počtům personálu této oblasti, ale především díky růstu nákladů na výrobu a vývoj léčiv, společně s rostoucími náklady na vybavení zdravotnickými nástroji a přístroji. Je samozřejmé, že z vlastních zdrojů by většina občanů nebyla schopna si hradit svou zdravotní péči. Proto se v moderních státech koncipuje zdravotní pojištění, do kterého přispívají jednak zaměstnanci a jednak zaměstnavatelé a které garantuje stát.²⁰

Dne 30.9.2008 byl na webových stránkách Ministerstva zdravotnictví publikován článek, jehož snahou bylo vyvrácení názoru, že reforma ve zdravotnictví, která zavedla regulační poplatky, je antisociální. V něm je mimo jiné uvedeno: *„Současný zdravotní systém je financovaný průběžně. Peníze, které odvedeme do zdravotních pojišťoven jsou bezprostředně použity na úhradu zdravotní péče pro dnešní pacienty. Takže, i když si někdo platil zdravotní pojištění, peníze, které zaplatil, byly už dávno utraceny. Musíme se proto starat, jak zajistit pro všechny potřebnou*

¹⁹ Listina základních práv a svobod, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

²⁰ KOLDINSKÁ, Kristina. *In Sociální právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 87.

zdravotní péči dnes, ale i v budoucnu, v době stárnutí obyvatelstva."²¹

Regulační poplatky jsou velmi diskutovaným tématem a v loňském roce vzešel ze strany vlády návrh na zvýšení regulačního poplatku z šedesáti na sto korun za jeden den pobytu v nemocnici.

Naprosto se ztotožňuji s názorem, který na svých webových stránkách vyjádřil náš politolog Jiří Pehe, že nápad vládní koalice k zavedení stokorunového „regulačního“ poplatku za jeden den pobytu v nemocnici se sice může jevit jako symbolické gesto lidem, kteří vydělávají desetitisíce měsíčně nebo mají vysoké důchody, ale pro důchodce do sedmi či osmi tisíc měsíčně se může stát měsíční pobyt v nemocnici sociálně likvidačním, pokud musí takový člověk ještě navíc zaplatit i mnohatisícový nájem a provozní náklady.²²

Naše zdraví je ovlivňováno mnoha faktory a jedním z nich je i životní prostředí. Jak dále Jiří Pehe upozorňuje, špatná péče o životní prostředí vede k civilizačním chorobám, jejichž léčení stojí stát, tedy respektive daňové poplatníky, nemalé prostředky. Zbytečná úmrtí takto způsobená už vůbec nikdo nezaplatí. K tomu mohu dodat ještě fakt, že škody, které pácháme na životním prostředí rovněž nelze vyčíslit.

Povinnost ochrany svého zdraví považuji za samozřejmost a proto jsem na webových stránkách Centra prevence vyhledala upřesnění pojmu *civilizační choroby*: civilizační choroby jsou skupinou takových onemocnění, které se spíše než popisem vymezují výčtem. V podstatě se jedná o choroby, které jsou spojeny s životním stylem především moderní doby a větších měst. Mezi hlavní příčiny vzniku těchto chorob patří průmyslová velkovýroba a druhotně i příjem kaloricky bohatých potravin, zejména tučných, slaných a přeslazených jídel, která jsou převážně z živočišných zdrojů, dále pak významný úbytek fyzického pohybu, nadměrná

²¹ Rovněž je zde uvedeno: *"Mnozí pacienti si celý život platí zdravotní pojištění, proč by měli teď platit něco navíc, např. regulační poplatky. Reforma není antisociální. Regulační poplatky nepředstavují opravdovou překážku pro přístup k zdravotní péči, omezují plýtvání a ušetřené prostředky umožňují věnovat na léčbu opravdu nemocných lidí. Aspirin si může každý zaplatit z vlastní kapsy, když ale potřebujeme drahý lék, dostaneme jej. Již v roce 2008 mohou zdravotní pojišťovny díky poplatkům zaplatit více drahých léků pro vážně nemocné a o 35 % více umělých kyčelních a kolenních kloubů než v roce 2007."*
http://www.mzcr.cz/dokumenty/reforma-je-antisocialni_3280_1381_1.html

²² In <http://www.pehe.cz/zapisnik/jak-lze-take-zadluzovat-budoucnost>.

konzumace jídla, alkoholu, cigaret a zvýšený stres.²³

Myslím si, že pokud člověk chce, dokáže svojí vůlí eliminovat všechny faktory, mající negativní dopad na jeho zdraví. Může začít zdravě jíst, může se přestat přejídat, může přestat kouřit a pít alkohol, může začít sportovat, ale jsem přesvědčena, že sebelepšími technikami duševní hygieny se nemůže zbavit stresu, který je způsobený strachem z budoucnosti a absencí jistot. Stát, který je distributorem čím dál většího počtu nejistot, je logicky i velmi plodným producentem stresorů.

Právo na rodinu

Článek 32 čtvrté hlavy Listiny základních práv a svobod specifikuje práva ochrany rodiny, která zaručují jak ochranu rodiny a rodičovství, tak i ochranu dětí.²⁴

V Preambuli Národní koncepce rodinné politiky je uvedeno, proč je nutná ochrana rodiny: *„Rodina je prostorem, ve kterém dochází k formování osobnosti člověka, prostorem tvorby lidského kapitálu, výchovy a růstu budoucích generací. Jako taková je bezesporu základní a nejvýznamnější jednotkou naší společnosti. Na její prosperitě závisí udržitelný rozvoj naší společnosti, rozvoj kulturní, sociální i ekonomický. Přesto lze konstatovat, že česká rodina slábne.“*²⁵

Jak je zde dále uvedeno, se slábnutím rodiny dochází k oslabování soudržnosti jednotlivých členů. Některé děti se vůbec nenarodí a jiné se sice narodí, ovšem do takových poměrů, které je obírají o životní šance, kterých se jejich šťastnějším vrstevníkům dostává.

Tato koncepce rovněž uvádí: *„...bez soudržné rodiny nebude soudržná*

²³ In <http://www.centrumprevence.cz/civiliza%C4%8Dn%C3%AD-choroby>.

²⁴ **Článek 32 Listiny základních práv a svobod**

(1) Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.

(2) Ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající pracovní podmínky.

(3) Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva.

(4) Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.

(5) Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.

(6) Podrobnosti stanoví zákon.

Listina základních práv a svobod, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů

²⁵ Národní koncepce rodinné politiky, MPSV ČR, 2005 dostupná na www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf.

společnost a lidé budou méně spokojeni se svým životem; nesoudržná společnost bude rozkládána vnitřními tensemi (včetně politických konfliktů) a bude se muset potýkat s nepřiměřeně vysokými dodatečnými náklady v rovině ekonomické, sociální i emocionální".²⁶

Ochrana rodiny a rodičovství tedy ve své podstatě znamená ochranu celé společnosti. Současné problémy s porodností se v České republice neobjevují poprvé. Petra Šalamounová,²⁷ která se tímto problémem zabývá uvádí, že první výrazný pokles porodnosti nastal již ve třicátých letech 20. století v době hospodářské krize. Již během druhé světové války a v poválečném období se porodnost začala opět zvyšovat. Nicméně nový politický režim padesátých let natalitu opět snížil. První polovina sedmdesátých let ovšem přinesla baby-boom, který byl způsoben několika faktory:

- vláda přijala dlouho odkládaná pronatalitní opatření,
- utužení režimu znamenalo rezignaci na veřejnou činnost; lidé se zaměřili na rodinný život,
- ženy ze silných poválečných ročníků byly ve věku nejvyšší plodnosti.

V dobách socialismu většinou zakládali rodiny lidé ve velmi mladém věku, navíc ne zcela finančně zajištění a velice často bez vlastního bydlení. Nicméně tu byl stát, který jim garantoval pomoc ve výrazně větším rozsahu než nyní, například tím, že neexistovala nezaměstnanost, byly možnosti vzít si novomanželskou půjčku a rodiny s dětmi měly šanci na získání podnikového bytu. Tyto možnosti v současné době nejsou.

Všechna sociální práva, která jsem zde uvedla, jsou koncipována tak, aby měl člověk pocit jistoty, aby byl zakotven, aby měl pocit sounáležitosti tím, že se v případě kritické situace, v případě nemoci nebo v případě stáří, neocitne mimo společnost.

Myslím si, že se sociální jistoty, tedy to, zda-li je máme nebo nemáme,

²⁶ Národní koncepce rodinné politiky, MPSV ČR, 2005 dostupná na: www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf.

²⁷ KOCOURKOVÁ, Jiřina; RABUŠIC, Ladislav. (Editoři). *In Štátek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, katedra demografie a geodemografie, 2006, s. 56.

výrazně podílí na naší psychice. Lidská psychika je velmi rozmanitá a jedinečná, každý člověk se liší svými postoji i hierarchií hodnot, ale jsem přesvědčena, že jedno máme všichni společné, a tím je potřeba nalezení našeho místa ve světě. V této souvislosti Jaroslav Řezáč, který se zabývá sociální psychologií, cituje amerického sociologa Jamese Samuela Colemana, který mluví o potřebě „*utvoření obrazu o světě a vlastním místě v něm.*“²⁸

Jsme součástí společnosti a dosadím-li v tomto případě za společnost stát, pak on je tím, kdo se podílí na našem formování, chování a prožívání. Stát by tedy neměl dopustit, aby se člověk cítil zbytečný, nepotřebný, prázdný a dokonce na obtíž, jak tomu v případě absence sociálních jistot je. Stát by tedy měl garantovat to, co má uvedeno v Ústavním pořádku. Myslím si, že zájem státu o to, jak jeho občané žijí a jaké k tomu mají sociální podmínky, by měl být jeho „pracovní náplní“. Jinými slovy bych řekla, že stát má o své občany stát. Stát by se měl zajímat o společnost, tedy měl by být sociální.

---

²⁸ ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno : Paido, 1998, s. 39.

2. Sociální stát

2.1 Zrod sociálního státu

Základním právem každého z nás je právo na život. Pokud jsme schopni věnovat státu část své svobody výměnou za ochranu naší integrity, pak od něj předpokládáme i záruku práva na majetek. Bez práva na majetek totiž nemůže být zabezpečena jistota. Přesným vymezením toho, komu co patří, se nejistota redukuje a produkuje se bezpečnost, jak uvádí Jiří Baroš ve svém článku²⁹ nazvaném „*K příčinám krize sociálního státu podle Pierra Rosanvallon*“ publikovaném na internetových stránkách *Global politics*.³⁰

Přechod z doby tradiční do modernity se nesl nejen v duchu euforie ze všeho nového, moderního a industriálního, ale byl spojen i s mnoha riziky, která na občana číhala skoro za každým rohem v podobě rozvíjejícího se individualismu, anonymity a s ní spojeným alkoholismem, prostitucí, kriminalitou a nezaměstnaností. Stát jakoby chtěl upravit rčení: „Nějak bylo, nějak bude“ na „Nějak bylo, teď už bude lépe“, a rozhodl se vzít občana pod svoji ochranu a vystupovat v roli státu ochránce.

Podle Martina Potůčka, který se sociálním státem a zejména sociální politikou zabývá, je myšlenka vzniku sociálního státu založena na tom, že sociální podmínky lidí nejsou pouze záležitostí jedince a jeho rodiny, ale i záležitostí veřejnou. Pokud stát uznal svoji odpovědnost za občana, musel mu garantovat takové podmínky, aby nebyla dotčena jeho lidská důstojnost a tím tedy zmírnit dopady spojené právě s urbanizací, industrializací, sekularizací, a z toho plynoucí mimo jiné změnou rodinného života, demografickými změnami a zaměstnaností, jak dále Martin Potůček uvádí v jedné ze svých prezentací na téma sociálního státu, které lze dohledat na

²⁹ „Článek představuje v Česku dosud nepříliš známé dílo jednoho z nejvýznamnějších francouzských myslitelů dneška, Pierra Rosanvallon. Text se zabývá především jeho úvahami o krizi sociálního státu, které však nejsou pouhou ekonomickou analýzou, ale rozkrývají její hlubší ideologické a filosofické příčiny. Rosanvallon nám umožňuje pochopit velký pohyb, který nastal se zrodem moderního individualismu a který vedl přes transformaci koncepce státu-ochránce až ke vzniku ideje sociálního státu a společnosti pojištění.“ <http://www.globalpolitics.cz/tema/socialni-stat>.

³⁰ In <http://www.globalpolitics.cz/clanky/krize-socialniho-statu>.

webových stránkách Martina Potůčka.³¹

Jan Keller ke vzniku sociálního státu uvádí, že by pravděpodobně nikdy nevznikl, pokud by všichni lidé byli dostatečně majetní, pokud by podnikatelé prosperovali, pokud by všichni měli práci a zdraví, pokud by se manželství nerozpadala a muži by neopouštěli rodiny a pokud by lidé nestárli a neodcházeli do důchodu.³²

Sociální stát tedy vznikl především proto, aby všichni občané pociťovali zhruba takovou míru bezpečí a jistoty, jakou zajišťuje lidem majetným jejich majetek. Lidé pociťují potřebu majetku mimo jiné i proto, že je v kritických situacích, do nichž se mohou dostat, dokáže docela spolehlivě zabezpečit. Ovšem potřebu jistot a bezpečí mají i ti, kteří majetek nemají. Uspokojení této potřeby garantuje právě sociální stát, který tak působí jako „velký pojišťovatel“ nemajetných.³³

2.2 Účel sociálního státu

Pokud shrnu pojem sociální jistoty, tak mi vychází jednoznačný cíl sociálního státu. Ten by měl spočívat nejen v zajištění sociálních jistot, ale i ve vytvoření takových podmínek, aby se občan nedostal na hranici chudoby. O eliminaci chudoby přece šlo od samého začátku, kdy se sociální stát začal formovat. Tedy alespoň já jsem to tak pochopila. Sociálnímu státu šlo o to, aby všechny sociální události byly ošetřeny jistotou, že občanu bude vždy a za každých okolností podán záchranný kruh. Ostatně, ten záchranný kruh lze nadefinovat i jako anticipovanou sociální oporu. O té nehovoříme až v době potíží či různých událostí, ale předpokládáme, že pokud by nás něco nepěkného potkalo, víme, že se máme na koho spolehnout. Tím „nepěkným“ může být jakákoliv událost, například i sociální.

Kristina Koldinská uvádí, že sociální události byly nejdříve označovány pojmem „sociální zla“. William Beveridge, britský ekonom a politik, jich v roce 1942

³¹ In www.martinpotucek.cz - prezentace: Sociální stát: hybné síly, funkce, typy a rozpory.

³² KELLER, Jan. *In Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: SLON, 2009, s. 9 - 10.

³³ KELLER, Jan. *In Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: SLON, 2009, s. 10.

definoval celkem pět:

- nedostatek,
- nemoc,
- neznalost,
- špína,
- zahálka.³⁴

Systémy sociální ochrany tedy nejprve reagovaly na sociální jevy jako na hrozby společnosti a její stability. Dále Kristina Koldinská uvádí: „Z hlediska sociální politiky je pak sociální událostí každá taková životní situace jedince a jeho rodiny, která by mohla ohrozit stabilitu ve společnosti, pokud by nebyla ošetřena”.³⁵ Jsem toho názoru, že stabilita společnosti by měla být fakticky podporována a nejen programově hlášána.

Jan Keller zdůvodňuje účel sociálního státu těmito slovy: „Sociální stát doplňuje princip dravé konkurence o princip sociální ochrany těch, kdo z nejrůznějších důvodů v takové konkurenci neuspějí.”³⁶ Miloš Večeřa definuje sociální stát jako: „stát, ve kterém demokraticky organizovaná moc prostřednictvím sociálního zákonodárství a činnosti státních orgánů a institucí:

1. *Garantuje základní příjem pro každého jedince a rodinu na úrovni životního minima.*
2. *Poskytuje sociální dávky umožňující předejít, zmírnit nebo překonat sociální rizika možných sociálních událostí (tj. zejména nemoci, úrazu a nezaměstnanosti) s cílem zajistit přiměřenou úroveň sociálního bezpečí a sociální suverenity jedince.*
3. *Zajišťuje poskytování veřejných sociálních služeb (zejména v oblasti školství a zdravotnictví) odpovídající úrovně pro všechny jedince bez ohledu na jejich sociální status.”³⁷*

Jan Keller vidí hlavní účel sociálního státu v tom, že dokázal hrát roli prostředníka, který zvládal simultánní překlad mezi jazyky ekonomiky, politiky,

³⁴ KOLDINSKÁ, Kristina. *In Sociální právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 63.

³⁵ KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální právo*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 63.

³⁶ KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: SLON, 2009, s. 14.

³⁷ VEČEŘA, Miloš. *Sociální stát : východiska a přístupy*. 2. upr. vyd. Praha: Slon, 1996, s. 28 - 29.

kultury a sociálna. Ovšem v této metaforické rovině se začíná formovat počátek konce sociálního státu od okamžiku, kdy jeden z těchto sektorů přestává cítit potřebu tlumočení a direktivně požaduje, aby se všechny zbylé sektory naučily hovořit výhradně jeho řečí. Tímto rebelem je sektor ekonomiky.³⁸

Jak se sociální stát vyvíjel až do dnešního stavu krize, do stavu, kdy krize státu vyvolává krizi občanů? Krizi, kdy bohatství jedněch způsobuje stav, který hraničí s chudobou mnoha. Krizi, kdy se už téměř nedá hovořit o rozevřených nůžkách, protože čepele pomyslných nůžek se přibližují úhlu, který nelze dále rozevírat. Pokud bychom totiž použili síly k jejich rozevření, hrozila by jim zkáza.

2.3 Vývoj sociálního státu

Miloš Večeřa uvádí celkem šest základních období, která vystihují a charakterizují základní tendence vývojových změn sociálního státu takto:³⁹

1. Období experimentálních počátků (80. léta 19. století - 1930)

Toto období plynule navazuje na období chudinských zákonů a rovněž tak podpor. Převládá snaha o vytvoření základních pojišťovacích schémat, mezi která řadíme pojištění úrazové, nemocenské, penzijní a pojištění v nezaměstnanosti. Tato schémata jsou založena na základě dobrovolnosti s postupným přechodem na obligatorní bázi.

2. Období konsolidace (1930 - 2. světová válka)

Hospodářská krize na počátku 30. let znamenala velký obrat v sociální politice. Prosadila nebo urychlila přijetí takových opatření, která by se bez souvislosti s hospodářskou krizí obtížně prosazovala. Ve Švédsku se velký sociální myslitel Karl Gunnar Myrda ve 30. letech podílel na studiích, jejichž úkolem bylo řešení nepříznivé sociální a demografické situace. Stal se spoluautorem prvního návrhu švédského sociálnědemokratického sociálního státu, který byl realizován ve 40. letech. Jeden z největších anglických ekonomů John Maynard Keynes se stal

³⁸ KELLER, Jan. *In Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: SLON, 2009, s. 11.

³⁹ VEČEŘA, Miloš. *In Sociální stát : východiska a přístupy*. 2. upr. vyd. Praha: Slon, 1996, s. 60 - 61.

zastáncem státem regulované ekonomiky. Je zajímavé, že na rozdíl od názorů liberálů nejde podle Keynesa v případě nezaměstnanosti o vyhýbání se práci vůbec nebo o neochotu pracovat za nepříznivých podmínek. Podle jeho koncepce hrají rozhodující roli v masové nezaměstnanosti dva faktory:

1. technologický pokrok, který vytlačuje živou práci,
2. chronický nedostatek poptávky v důsledku zejména nedostatečné kupní síly obyvatelstva.

Sociální stát, který realizuje státní intervenci, proto nelze chápat negativně, ale naopak jako pozitivní faktor ve vztahu k nezaměstnanosti, protože svými sociálními dávkami zvyšuje efektivní koupěschopnou poptávku a rovněž tak zvyšuje počet pracovních míst.

Lord Beveridge tento názor rovněž sdílel a v roce 1911 prosadil zavedení prvního povinného pojištění proti nezaměstnanosti ve světě.

3. Sociální přestavba (1945 - 1962)

Toto období je považováno za dobu vybudování moderních sociálních států. Byly ustaveny základní sociální instituty a spolu s nimi i základní sociální legislativa. Významnou roli zde hraje i změna myšlení po velké hospodářské krizi a důsledky válečných útrap. Rovněž tak období skromnosti a nouze, na které navázalo na poválečné nadšení a národní pocit sounáležitosti ve prospěch sociální politiky. Miloš Večeřa uvádí, že: „V období sociální přestavby došlo k iniciaci sociálních reforem, které položily základ konzistentního sociálního státu vycházejícího z myšlenky sociálního občanství. Při rychle rostoucí produktivitě hospodářství však byly v tomto období mzdy a sociální dávky nízké, což pak umožnilo jejich podstatný růst v dalším časovém období.“⁴⁰

4. Sociální expanze (1962 - 1973)

Toto období se vyznačovalo nevídaným růstem životní úrovně a rovněž tak sociálního zabezpečení občanů. Nízká míra nezaměstnanosti měla za následek štědré období sociálního státu s podstatným růstem obecného blahobytu. Zvýšil se podíl veřejných sociálních výdajů na hrubém národním produktu. Společnosti se stávají společnostmi středních vrstev, klesá podíl dělníků a dokonce i nižší sociální vrstvy přebírají středostavovský životní styl. Je naprosto zřejmé, že právě tato etapa, vyznačující se

štědrým a bezstarostným sociálním státem, bývá často nazývána „zlatým věkem“ sociálního státu.

5. Stagnace (1973 - 1980)

Ropná krize v 70. letech vyvolala dlouhodobou hospodářskou a rozpočtovou krizi. Spolu s tím však pokračoval již zavedený, ale novou situací hospodářsky nepodložený růst veřejných sociálních výdajů. Rovněž tak rostla potřeba pokrytí nejen stávajících, ale i nových výdajů, především podpory v nezaměstnanosti. Sociální státy se tak postupně dostaly do krize.

6. Rekonceptualizace sociálního státu (1980 - dosud)

Toto období je specifické snahou o rozsáhlou redukci sociálních programů, spolu s hledáním nových mechanismů sociálního státu a přehodnocení jak jeho obsahu, tak i činnosti.⁴¹

2.4 Krize sociálního státu

O krizi sociálního státu se hovoří už od sedmdesátých let 20. století. Miloš Večeřa uvádí jako příčiny krize:⁴²

1. Neúměrný růst nákladů - přestože roční přírůstky hrubého národního produktu se pohybují v rozmezí 1 až 3 % ročně, veřejné sociální výdaje mají tendenci každoročního růstu až o 5 %.
2. Ztráta efektivnosti sociálního státu - především liberální kritikové poukazují na obrovské náklady sociálního státu, kdy vlastní byrokratický aparát spotřebuje údajně až polovinu prostředků uvolněných pro sociální účely.
3. Ztráta sociálního konsenzu - tento konsenzus stál u zrodu sociálního státu a spočíval na principu uznání ideálu sociálního občanství, které bylo založeno na zásadě úplné rovnosti občanů při uspokojování sociálních práv a na sociální solidaritě. Rovnost základu sociálních dávek byla postupně překonána doplněním dávek vztahujících se k předchozímu výdělku. Sociální stát se mnohým jeví jako

---

⁴⁰ VEČEŘA, Miloš. *Sociální stát : východiska a přístupy*. 2. upr. vyd. Praha: Slon, 1996, s. 61.

⁴¹ VEČEŘA, Miloš. *In Sociální stát : východiska a přístupy*. 2. upr. vyd. Praha: Slon, 1996, s. 60 - 62.

⁴² VEČEŘA, Miloš. *In Sociální stát : východiska a přístupy*. 2. upr. vyd. Praha: Slon, 1996, s. 62 - 63.

nespravedlivý, protože zvyhodňuje pouze určité vrstvy společnosti a největšího užitku dosahují ti, kteří „v tom umějí chodit“.

4. Demografické změny - výrazné stárnutí populace zvyšuje napětí mezi komplementárními skupinami sociální solidarity a dochází tak ke gradaci vztahových napětí mezi mladými a starými, zdravými a nemocnými apod. Toto napětí je vyvoláno tíhou zvyšování úrovně sociálního zabezpečení a růstu oprávněných bez vize garance reciproční kompenzace v budoucnu.

Jan Keller nabízí ještě jiný pohled na roli sociálního státu, který se dostává do situace, kdy na straně jedné odebírá nemalé prostředky na veřejné účely, jež snižují zisk a omezují investice do výroby, ovšem na straně druhé pomocí těchto prostředků vytváří sociálně smírné prostředí, které je bezpodmínečně nutné k fungování celého systému. Sociální stát se pokusil ochočit trh proto, aby ochránil celý tržní systém před jeho vlastními negativními dopady.⁴³

Krizi sociálního státu způsobuje několik procesů, které se navzájem posilují, jak upozorňuje Jan Keller. Jedním z nich je flexibilizace práce.⁴⁴ Problém spočívá v tom, že sociální stát byl budován na základě téměř plné zaměstnanosti, což pochopitelně znamená, že jednak je minimum adresátů sociálních dávek a jednak je značný přísun finančních prostředků od občanů směrem ke státu.

V současnosti však nezaměstnanost roste na straně jedné a na straně druhé jsou pracovní úvazky neplnohodnotné, jak dále upozorňuje Jan Keller. Flexibilní práce v podstatě napodobuje sezónní práci, ovšem šíří se z oblasti služeb do nejrůznějších odvětví pracovní aktivity a navíc zasahuje i obory středně a více kvalifikované. V šedesátých letech byla flexibilní práce spojována s vdanými ženami, kterým tak umožňovala skloubit pracovní povinnosti s péčí o rodinu a přitom vylepšit domácí rozpočet. Ovšem jako hlavní příjem rodiny flexibilní práce nemůže splňovat, a to znamená pro stát dvojí riziko. Prvním z nich je, že neplnohodnotná forma práce znamená pro lidi nízký příjem a jsou tedy žadateli o různé druhy sociálních dávek a služeb, a druhé riziko spočívá v tom, že jejich nízké příjmy jim neumožňují dostatečné pojištění a rovněž tak nemohou být plátcí vyšších daní. Takže

⁴³ KELLER, Jan. *In Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: SLON, 2009, s. 13.

⁴⁴ KELLER, Jan. *In Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: SLON, 2009, s. 27.

se výrazně podílí na zatěžování veřejných výdajů bez toho, aniž by státní pokladnu naplňovali. Výsledkem je rostoucí zadlužování státu.⁴⁵

Jan Keller dále upozorňuje na problém krize rodiny. Manželství ztrácí svoji nadindividuální závaznost a rodina se mění v jakousi průchozí instituci, jejíž složení se průběžně obměňuje. Navíc se stává prostorem pro experimentování různých forem soužití, od nesezdaných párů přes páry bezdětné až po páry stejného pohlaví a neúplné rodiny matek samoživitelek a jejich nezletilých dětí. Ovšem rostoucí křehkost rodiny není způsobena pouze touhou po experimentu a autonomní volbou životního stylu, ale jedná se i o vynucenou strategii, která spočívá v rostoucích nákladech na výchovu a péči o děti a rovněž tak na flexibilizaci práce. Nebezpečí spočívá v tom, že pokud lidé nemohou redukovat své výdaje, musí redukovat počet těch, jejichž péči musí zajistit. Výsledkem může být naprostý rozpad důchodového systému.⁴⁶

Jednou z příčin narušujících stabilitu rodiny je paradoxně právě dopad politiky sociálního státu. Naprosto velkorysá sociální politika totiž snížila ta rizika, která byla spojena s opuštěním rodiny a domácnosti. Stát adresuje svoji pomoc převážně jednotlivcům a tím usnadňuje jejich rozhodování, zda rodinu podržet nebo opustit. Stát tímto výrazně podpořil trend vedoucí k individualizaci životního stylu. Nabízí se tedy otázka, zda slábnutí sociálního státu bude mít na svědomí vzrůstající sociální úpadek neúplných rodin, nebo se naopak rodina posílí, jak uvádí Jan Keller.⁴⁷

2.5 Globalizace a krize sociálního státu

Už v roce 2004 upozornil Jan Keller ve svém článku nazvaném *Krize sociálního státu a globalizace*⁴⁸ na to, že: *„Krize sociálního státu je výsledkem souběhu několika procesů: flexibilizace trhu práce, rostoucí křehkost rodiny, proces stárnutí populace a doprovodné formy desolidarizace. S každým z nich jednotlivě by se sociální stát zřejmě dokázal vypořádat. Ony se však sbíhají - a navíc v době, kdy*

⁴⁵ KELLER, Jan. *In Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: SLON, 2009, s. 27 - 28.

⁴⁶ KELLER, Jan. *In Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: SLON, 2009, s. 29.

⁴⁷ KELLER, Jan. *In Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: SLON, 2009, s. 30.

⁴⁸ www.blisty.cz viz. <http://www.blisty.cz/art/20000.html>.

globalizace snižuje vládám prostor k manévrování."

Jak dále Jan Keller uvádí, dochází i k souběhu toho, že poptávka po zajištění roste, zatímco dramaticky klesá možnost ji uspokojovat. Stát ovšem tento souběh rostoucí zranitelnosti populace a snižujících se možností státu zakrývá řečmi o modernizaci. Co s tím však má společného globalizace? Mobilita kapitálu roste přímo úměrně ceně za jeho setrvání v zemi. Aby tedy vláda zabezpečila kapitál, snižuje daně pro podnikání a pro bohaté. Ovšem náklady na chod sociálního státu se zabezpečit musí a tak jsou přenášeny na ty méně mobilní. Dochází k tomu, že mnozí budou postiženi hned dvakrát: ti méně mobilní budou nejen příjmově stagnovat, ale budou i bez práce. Spolu s tím však budou muset na chod státu přispívat více, ovšem bez toho, aniž by se zvyšovala jejich sociální práva.

Modernizace tedy postupuje v následujících krocích:

- snižování objemu nároků občanů,
- přesouvání financování zbylých nároků na samotné zaměstnance.

Modernizace nároků je založena na šetření sociálních výdajů, k čemuž existují tři hlavní způsoby:

1. zpřísnování podmínek pro jejich přiznání,
2. snižování výše přiznaných dávek,
3. zkracování doby, po kterou jsou pobírány.

Tolik k článku Jana Kellera.⁴⁹

Před sedmi lety se tedy ještě vznešeně hovořilo o modernizaci, dnes už se zcela pragmaticky užívá výraz *škrty* a vláda bod po bodu přesně do puntíku naplňuje slova sociologa. K tomu ovšem potřebuje nějaký mechanismus. Tím je sociální politika.

---

⁴⁹ In <http://www.blisty.cz/art/20000.html>.

3. Sociální politika

3.1 Podstata sociální politiky

Slovní spojení *sociální politika*⁵⁰ je pro uši mnohého občana snad nejméně libý výraz. Přitom je nadmíru dostatečně pojmově výmluvný, jasný a obsah sociální politiky by měl být spíše akcentován než zatracován. Mnozí z nás jsou sice přesvědčeni, že politika je věcí veřejnou a že má sloužit lidem, nicméně v reálném životě cítí spíše opak. Tedy, že lidé slouží politice tak, jak se hodí těm, kteří se jí zabývají na postech nejvyšších.

Význam výrazu *politika* ovšem nejlépe a nejjasněji, tedy alespoň dle mého soudu, vystihuje Aristoteles v úvodu svého díla *Politika*: „*Každá obec jest jakýmsi druhem společnosti a každé společenství jest sestaveno za účelem nějakého dobra - neboť všichni lidé všechno konají pro to, co se jim zdá dobrem - jest zjevno, že sice všechna společenství směřují k nějakému dobru jako k cíli, ale zvláště a ze všech nejvyššímu dobru to společenství, které ze všech má největší přednost a všechny ostatní v sobě zahrnuje. To jest tak zvaná obec a občanské společenství.*“⁵¹

Aristotelovo učení o společnosti je ponejvíce založeno na morálce. Dalo by se říci, ba přímo se nabízí, že pojem *morálka* má pouze jednu jedinou možnou interpretaci. Ale není tomu tak, protože jak jinak si lze vysvětlit činy politiků, tedy těch, kteří mají konat tak, aby jejich výsledné činy směřovaly k dobru obce? Zřejmě si Aristotelovu úvahu poopravili k obrazu svému a z kontextu si vybrali pouze část: „... *neboť všichni lidé všechno konají pro to, co se jim zdá dobrem...*“ a za „všechny“ dosadili pouze sebe. Tak tedy konají ve jménu dobra pro ně samotné, na úkor obce.

Na druhou stranu ovšem musím připustit analogii postavení sociální politiky s oním známým „*Není na světě člověk ten, aby se zachoval lidem všem*“. Slovy Martina Potůčka: „... *sociální politika se při poskytování sociální péče vždy potýká*

⁵⁰ Význam slova *politika* pochází z řeckého *polis* - tedy obec.

⁵¹ ARISTOTELES. *Politika*. Praha: Jan Laichter, 1939, s. 1.

s otázkou nastolení vhodné rovnováhy mezi státními zásahy, trhem, občanským sektorem a rodinou..."⁵² Mnohdy si totiž my sami nevidíme dál, než na špičku vlastního nosu a nejsme schopni skutečného kritického pohledu dál do budoucnosti. Byť nežijeme ve státě paternalistickém, přece jen ho mnohdy považujeme za otce a čekáme od něj ono „dávání“. Na druhou stranu: nevychoval si nás tak sám?

Co skutečně sociální politika je a co je jejím cílem? Vojtěch Krebs⁵³ upozorňuje na neexistenci jednoznačného definičního vymezení tohoto pojmu, protože k bezporuchovému fungování společnosti je třeba, aby do sebe zapadaly sféry ekonomické, sociální, ekologické, vědeckotechnické, politické a existenční. Sociální politika a vše, co s ní úzce souvisí, se utváří v souladu nejen s těmito sférami, ale i v souladu s normami ekonomickými, politickými a mravními.

Další definici uvádí na svých webových stránkách Portál veřejné politiky, kde je sociální politika definována jako vědní disciplína zabývající se tvorbou těch politik, které se dotýkají sociálních podmínek občanů. Patří mezi ně například chudoba, sociální exkluze, mateřství, rodičovství, nemoc, stáří, invalidita a nezaměstnanost.⁵⁴

Dospěla jsem k závěru, že předmětem sociální politiky jsou tedy takové sociální problémy a kritické situace v životě člověka, které musí být legislativně a především fakticky ošetřeny.

3.2 Počátek sociální politiky

Za zakladatele sociální politiky, jak uvádí Martin Potůček,⁵⁵ je považován kníže Otto von Bismarck, který do povědomí vstoupil spíše jako říšský kancléř a politik než jako sociální reformátor. V té době bylo Prusko státem s paternalistickou státní ideologií, s velmi vlivnou vrstvou venkovských šlechtických

⁵² www.martinpotucek.cz - prezentace: Sociální stát: hybné síly, funkce, typy a rozpory.

⁵³ KREBS, Vojtěch, et al. *In Sociální politika*. CODEX, 1997, s. 13.

⁵⁴ *In* http://www.verejna-politika.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=69&Itemid=81.

⁵⁵ POTŮČEK, Martin. *In Sociální politika*. 1. Praha: Az servis, 1995, Citace z <www.martinpotucek.cz>, s. 12.

statkářů, se slabou buržoazií a s rozvinutou organizací státní správy na místní úrovni, čímž byly vytvořeny podmínky pro státní regulaci ekonomiky a produkce spolu s poskytováním kolektivního sociálního zabezpečení.

Martin Potůček uvádí, že sociálně demokratické hnutí sílilo a Bismarck si jeho nebezpečí pro formu pruského státu uvědomoval. Zvolil tedy osvědčenou politiku cukru a biče tím, že v roce 1878 tuto stranu zakázal, ale zároveň se přičinil o vznik první soustavy povinného sociálního pojištění ve světě. Na výběr měl tři možnosti:

- zavést speciální sociální výhody pro státní zaměstnance
- zavést sociální pomoc potřebným
- zavést povinné pojištění vybraných rizik

Otto von Bismarck nakonec po nelehkém vyjednávání s říšským sněmem postupně zavedl pojištění pro případ nemoci, pracovního úrazu, invalidity a stáří. Ovšem tato jeho politika nebyla zcela nezištná. Sledovala několik důležitých cílů zároveň, které spočívaly v podpoře loajality císaři, odcizení dělníků sociálně demokratické straně, snížení vlivu církve a zvýšení produktivity práce.⁵⁶

Nemohu se ovšem ubránit pocitu, že v rámci škrtů, které jsou pro současnou sociální politiku tak charakteristické, došlo i ke škrtům samotného pojmu politiky „cukru a biče“. Marně totiž hledám onen cukr. Sociální politika, ať již je chápána a realizována v souladu zachování lidské důstojnosti nebo jako politika cukru a biče, musí být vykonávána ve shodě s principy, které jsou pro ni charakteristické.

3.3 Principy sociální politiky: teorie versus praxe

Vojtěch Krebs uvádí, že sociální situace, do nichž se můžeme v průběhu života dostat, vyžadují k řešení aplikaci adekvátních myšlenkových postupů, jinými slovy principů.

---

⁵⁶ POTŮČEK, Martin. *In Sociální politika*. 1. Praha: Az servis, 1995, Citace z <www.martinpotucek.cz>, s. 12.

Pro sociální politiku jsou považovány za typické a nejvýznamnější tyto principy:

- sociální spravedlnost,
- sociální solidarita,
- subsidiarita,
- participace.⁵⁷

Princip sociální spravedlnosti je založen na otázce “*jak se rozděluje, kdo a co dostává či nedostává, a za co dostává*”, a následnou otázkou: “*co by měl dostávat a proč*”, jak uvádí Vojtěch Krebs.⁵⁸

V čem se autoři, píšící o sociální politice shodují, je uznání relativity pojmu sociální spravedlnost. Což je pochopitelné, protože to, co se zdá někomu jako přiměřené, druhému vůbec vyhovovat nemusí. Příkladem může být návrh zákona souvisejícího s poskytováním dávek osobám se zdravotním postižením.

V současné době je v souvislosti se sociální reformou ve fázi připomínkového řízení návrh zákona, který v tom znění, v jakém byl uveden, výrazně mění současná práva zdravotně postižených občanů v jejich neprospěch. A to velmi výrazně. Zdravotně postižení občané mají v současné době například nárok na kompenzační pomůcky, které slouží ke zmírnění následků jejich zrakových, sluchových a pohybových postižení. Jedná se například o lupy pro ty, kteří mají pouze zbytky zraku, o invalidní plošiny pro imobilní občany, o signalizační zařízení pro neslyšící, o rehabilitační přístroje pro ty, kteří byli stíženi mozkovou příhodou a o spoustu jiných, bez finanční pomoci státu těžko dostupných pomůcek.

Ve stávající legislativní úpravě jsou jednotlivé položky uvedeny společně s maximální výší uvedenou v procentech z ceny. Většinou se rozmezí možného příspěvku pohybuje mezi 50 až 100 procenty. V nově navrhovaném zákoně je však uvedeno, že příspěvek na kompenzační pomůcky bude poskytován pouze na pomůcky v rozmezí pořizovací ceny od 35.000 do 350.000,- Kč. Řada osob si však pořízení pomůcky nebude moci dovolit. Například osamělá matka s postiženým dítětem, které potřebuje ke každodennímu cvičení rehabilitační stůl v hodnotě 30 tisíc, si ho

⁵⁷ KREBS, Vojtěch, et al. *In Sociální politika*. CODEX, 1997, s. 37.

⁵⁸ KREBS, Vojtěch, et al. *Sociální politika*. CODEX, 1997, s.38.

s největší pravděpodobností nebude moci dovolit.

Nově je na všechny pomůcky navrhována povinná spoluúčast ve výši 20 procent ceny. Pro názornost uvedu příklad: imobilní občan, který je na invalidním vozíku a bydlí v prvním patře, potřebuje vyřešit bezbariérový přístup z bytu a zpět. Taková úprava se pohybuje v ceně okolo 450 tisíc. V současné době je tento příspěvek poskytován v plné výši. Nově navrhovaná úprava však bude spočívat v tom, že občanu sice bude přiznán příspěvek do výše 350 tisíc, ale z této částky musí občan zaplatit dvacetiprocentní spoluúčast, což činí 70 tisíc. Od státu tedy dostane 280 tisíc, takže chybět mu bude celkem 170 tisíc. Myslím si, že částka 170 tisíc je pro zdravotně postiženého člověka ve většině případů nedosažitelná i v případě finanční pomoci celé rodiny. Imobilní občan má potom jen dvě možnosti - zapomenout na to, že by mohl opustit byt bez cizí pomoci, případně se přestěhovat a opustit byt nebo dům, na který je zvyklý a k němuž má nejen citový vztah, ale k jehož koupi např. v rámci privatizace bytů vynaložil veškeré své celoživotní úspory. Proto nemohu souhlasit s tím, jak ministr práce a sociálních věcí Jaromír Drábek chápe pojem *sociální spravedlnost*.

Princip sociální solidarity vysvětluje Vojtěch Krebs jako princip, který je založen na faktu, že člověk je bytostí společenskou, a jako takový je vždy a za každých okolností závislý na společnosti jako celku. Solidarita je tedy projevem lidského porozumění, vzájemné soudržnosti a rovněž tak odpovědnosti.⁵⁹

Sociální stát je na solidaritě založen. Na solidaritě mezi těmi, kterým se daří a těmi ostatními. Na solidaritě mezi zdravými a nemocnými. Na solidaritě mezi mladými a starými. Na solidaritě mezi pracujícími a studujícími. K čemu ovšem dochází? Problém nespočívá jenom v tom, že počet členů, kteří se hrdě hlásili ke střední třídě, se neustále snižuje a tím pádem se samozřejmě snižuje i počet přispívajících. Daleko větší problém vidím v tom, že z pojmu *solidarita* se začíná vytrácet ono lidství a místo něj nastupuje invektivum: zdraví proti nemocným, pracující proti nezaměstnaným, a co je úplně nejhorší - mladí proti starým.

---

⁵⁹ KREBS, Vojtěch, et al. *In Sociální politika*. CODEX, 1997, s. 43.

Martin Potůček v souvislosti s důchodovou reformou do týdeníku Ekonom⁶⁰ napsal článek, ve kterém uvádí, že průběžný systém povinného sociálního pojištění je snadno zneužitelný tzv. černými pasažéry, tedy lidmi, kteří do systému nepřispívají tím, že by vychovali budoucí plátce svých důchodů, tedy svoje děti. Uvádí příklad paní Červené a paní Černé. Zatímco paní Červená vychovala dvě děti, paní Černá děti neměla. Obě odešly do důchodu v době, kdy děti paní Červené začaly svými výdělky přispívat do důchodového systému, čímž se jejich příspěvek rozdělí mezi paní Červenou a paní Černou, přestože se paní Černá na výchově nepodílela. Paní Červená vynaložila na výchovu svých dvou dětí přibližně šest miliónů korun, které mohla paní Černá investovat do zajištění svého stáří - například nákupem bytu nebo jiné nemovitosti, penzijním připojištěním nebo uspořením. Paní Červenou mohla starost o děti omezovat v dalším vzdělání a kariéře. Proto se tedy paní Černá jeví jako černý pasažér, který z takto nastaveného systému profituje, a to značně nespravedlivě oproti paní Červené, která na něj doplácela. V závěru článku Martin Potůček doporučuje prémiovat ty, kteří se starají o děti.

Myslím si, že takto zdůvodněný a vyčíslený názor se na první pohled může zdát logický. Ale pouze v tom případě, že paní Červená i paní Černá mají zcela totožné podmínky, finanční prostředky a paní Černá se prostě jen tak rozhodla na základě svého svobodného uvážení, že děti mít nechce. Ovšem kde jsou zohledněny ženy, které ze zdravotních důvodů děti mít nemohou? Kde jsou zohledněny ty, které zdaleka nedosáhnou příjmu paní Červené a jsou na hranici bída? Z existenčních důvodů si vynuceně zvolí budoucnost bez dětí. Byly tedy ochuzeny o radost z dětí, celý život se potácely mezi sociálními dávkami střídavě s flexibilním zaměstnáním a ještě budou sankcionovány ve stáří? Mít děti je zakódovaný pud většiny žen. Pokud se tedy žena rozhodne děti nemít, je to popření její přirozené biologické funkce a stojí za zamyšlení, jak je to možné, že se tento fenomén tolik rozmáhá.

S návrhem Martina Potůčka se neztotožňuji, protože si myslím, že je postavený proti solidaritě, proti soudržnosti společnosti nejen tím, že staví proti sobě ženy s dětmi a ženy bez dětí, ale i tím, že mateřství snižuje na investici k zajištění stáří. Souhlasím ovšem s tím, že děti by se v dospělosti o své rodiče měly starat, ale

---

⁶⁰ In <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/martin-potucek.php?itemid=10114>.

na základě morálního přesvědčení, ke kterému sami dospějí. A to už je věcí výchovy. Co se ovšem výchovy týká, obávám se, že se nám mnohdy vymyká z ruky.

Člověka ovšem formuje nejen výchova rodiny, ale i prostředí. Jsem přesvědčena, že děláme zásadní chybu, ale nedokážeme ji odstranit. Tou chybou je, že chceme pro děti jen to nejlepší, chceme, aby se měly lépe než my, chceme, aby „to“ v životě měly lehčí než my, ale přitom degradujeme systém vztahů. Neustále jsme totiž nuceni počítat a v tom početním shonu zapomínáme na základní lidské hodnoty. Společnost dělá chybu v tom, že stále vytváří podmínky, v nichž nejistoty a obavy z budoucnosti mají své pevné místo.

Ostatně nic nového pod sluncem, dostatečně výmluvná je kniha Karla Václava Raise *Výminkáři*,⁶¹ která pojednává o životě na vesnici z konce 19. století. Toto období bylo poznamenáno chudobou a z toho plynoucími negativními existenčními podmínkami, což dokládá následující rozhovor z knihy:

„Pane, to je vejměnek jako z hlídačovy boudy!“ smál se Břízek. „Jak se to stalo, že dědeček tak jednal?“

„Prodal dráž chalupu, proto si ho udělal tak malý.“

„A co za chalupu natržil, rozdál dcerám, vidíte, tak to bývá ; no, má tři, ty ho teď přec uživí, třebaže se říká, že jeden otec sedm dětí vyživí, ale sedm dětí jednoho otce vyživit nemůže.“⁶²

Princip subsidiarity Vojtěch Krebs vysvětluje tím, že v podstatě znamená poskytování pomoci a vychází z toho, že každý člověk je nadán jedinečnými vlastnostmi, vůlí, schopnostmi a dispozicemi, kterých musí na základě mravního přesvědčení použít nejen ku prospěchu a sociálnímu bezpečí svému, ale i svých bližních. Společnost, potažmo stát, z něj tuto zodpovědnost nesímá.⁶³

⁶¹ Vejmínek, nebo výměnek či výminek - od slova *vymínit si*, byl zvykový právní útvar, prostřednictvím kterého se nastupující hospodář zavazoval doživotně zajistit ubytování a stravu hospodáři, který mu, většinou za úplatu, přenechal hospodářství.

⁶² RAIS, Karel Václav. *Výminkáři*. 2. nezm. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1959, s. 64 - 65

⁶³ KREBS, Vojtěch, et al. *In Sociální politika*. CODEX, 1997, s. 45

S takto postavenou definicí se naprosto ztotožňuji, protože mám-li děti, manžela a rodiče, považuji vzájemnou pomoc za samozřejmou, vyplývající ze základního morálního přesvědčení. Nicméně samozřejmá je pouze v tom případě, kdy jsou v rodině pro vzájemnou pomoc vytvořeny finanční podmínky.

Jak to ale ve skutečnosti funguje? Stát prosazuje, aby si každý pomohl sám, protože peníze ve státní pokladně neskutečně rychlým tempem mizí. Stát v tomto případě, tedy alespoň já to tak cítím, apeluje na naše základní morální hodnoty, přičemž opomíjí skutečnost, že na základě jím vytvořených podmínek, to není možné. Jako příklad bych uvedla návrh zákona o zaměstnanosti, který předložil ministr práce a sociálních věcí Jaromír Drábek. Do nynějška platí zákon číslo 435/2004 Sb., o zaměstnanosti,⁶⁴ kde je v § 67 odstavci 1 uvedeno: „*Fyzickým osobám se zdravotním postižením (dále jen „osoby se zdravotním postižením“)* se poskytuje *zvýšená ochrana na trhu práce.*“, což kopíruje Článek 29 Listiny základních práv a svobod,⁶⁵ který v odstavci 1) říká „*Ženy, mladiství a osoby zdravotně postižené mají právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci a na zvláštní pracovní podmínky.*“

Aby stát svému slovu dostál, jsou zřízeny tzv. chráněné dílny. Chráněná pracovní dílna je pracoviště zaměstnavatele, kde je zaměstnáno nejméně 60 % zaměstnanců se zdravotním postižením. Na vytvoření chráněné dílny i na mzdy zdravotně postižených občanů přispívá stát. Pro zdravotně postiženého občana to znamená nejen určité finanční zabezpečení, ale především pocit samostatnosti, integrace a jistoty, že ho stát nenechá na „holičkách“.⁶⁶

Nově navrhovaný zákon však s chráněnými dílnami nepočítá, rovněž nepočítá s finanční podporou mzdových nákladů v dosavadní výši a s čím už vůbec nepočítá, na což poukazuje Václav Krása,⁶⁷ je 40 tisíc zdravotně postižených občanů, kteří jiným způsobem práci neseženou, a ani jinou práci nemohou vykonávat.⁶⁸

⁶⁴ Zákon č. 435/2004 Sb., zákon o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁵ Listina základních práv a svobod, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁶ „V lidovém jazyce jsou holičky zelené, nedozrálé plody, především třešňové a višňové, které se objeví hned po opadnutí květu, zůstávají často zakrnělé na stromech a pak zpravidla opadávají.“ blíže na <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4550>.

⁶⁷ Předseda Národní rady zdravotně postižených.

⁶⁸ Více na <http://www.novinky.cz/domaci/227010-zdravotne-postizeni-by-mohli-prijit-o-zamestnani-i-prispevky.html>.

Princip participace v demokratických společnostech spočívá v možnosti podílet se, participovat na společenském životě, jak vysvětluje Vojtěch Krebs.⁶⁹ Participace je založena na myšlence, že pokud je život lidí ovlivňován rozhodnutími a opatřeními, musí mít možnost se procesu, který vede k jejich realizaci a přijímání, účastnit. Jde tedy o to, aby lidé měli možnost podílet se na tom, co jejich život bezprostředně ovlivňuje, např. zdraví, zajištění v nemoci, ve stáří apod. Princip participace je tedy dlouhodobým procesem, ve kterém postupně člověk přešel z role objektu sociální politiky do role plnoprávného, odpovědného a respektovaného subjektu, který tak přestává být pasivním příjemcem sociálně politických opatření ze strany státu, ale sám se na jejich tvorbě podílí a o jejich realizaci spolurozhoduje, jak uvádí Vojtěch Krebs.⁷⁰

Je pochopitelné, že se občan nemůže podílet na všech závažných rozhodnutích a opatřeních, ale alespoň by mohl mít pocit, že ti, kteří o nás všech rozhodují a které jsme si jako své zástupce zvolili, jsou na naší straně.

Nejen řada rozhodnutí, ale i jejich časté spory svědčí o tom, že tomu tak není. Podle návrhu ministra Drábka si měli do soukromých fondů povinně spořit všichni lidé mladší 40 let. Fondů přitom nemělo být více než pět. Návrh počítal rovněž s tím, že takto povinně naspořené peníze propadnou po smrti střadatele pojišťovně, do nichž se úspory při odchodu člověka do důchodu měly převádět. O pouhý jeden den později ovšem ekonomičtí ministři oznámili, že nejenže převod do soukromých fondů ze státního průběžného systému bude dobrovolný, ale bude i předmětem dědictví. A pouze okrajově se zmínili, že úbytek ze státního rozpočtu se zaplatí od roku 2012 sjednocením DPH na 20 procent. Potvrdili ovšem, že rozhodnutí o vstupu do některého ze soukromých fondů bude nevratné. Zkrátka a dobře, že ze systému nelze vystoupit. O další týden později ekonomičtí ministři rozhodli, že ke zvýšení DPH nedojde až v lednu 2012, ale už na začátku října letošního roku. Hned dva dny poté oznamuje ministr financí, že fondů by mělo být 10 až 12 a každý klient je může měnit i několikrát ročně. Ovšem nezmínil, že by bylo možné z fondového systému vystoupit a vrátit se do průběžného systému, jak ve svém článku výstižně nazvaném "*Jak se*

⁶⁹ KREBS, Vojtěch, et al. *In Sociální politika*. CODEX, 1997, s. 47.

⁷⁰ KREBS, Vojtěch, et al. *In Sociální politika*. CODEX, 1997, s. 47.

kalila reforma" shrnuje Jan Keller.⁷¹

V neuvěřitelně rychlém tempu členové vlády vyhlašovali opatření a následně jejich pravý opak. Nejenže nebyl čas na diskuzi o dopadech jednotlivých řešení ve vládních kabinetech, ale nebyl čas ani na zamyšlení nad tím, co občan pod tíhou těchto informací zažívá. Jsem přesvědčena, že i kdyby ten čas byl, nikoho z vládní garnitury toto nezajímá, v souladu se rčením „sytý hladovému nevěří“. Ve finále se rozhodlo, že zvýšení DPH nebude na 20 procentech, ale na 17,5 procentech. Myslím si, že vláda věděla moc dobře co dělá, přestože to mělo vypadat jako naprostý diletantismus. Všemi těmi matoucími informacemi chtěla docílit toho, že občan bude nakonec spokojený: oddychne si, že jím naspořené peníze budou předmětem dědictví, že fondů, kterým bude svěřovat své peníze bude na výběr deset až dvanáct; a s tou zvýšenou DPH to také není až tak zlé - vždyť bude „jen“ 17,5 procent oproti předeslaným procentům dvaceti.

---

⁷¹ In <http://pravo.newtonit.cz/default.asp?cache=174068>.

4. Sociální jistoty a úkol sociální pedagogiky

Na sociální pedagogiku můžeme nahlížet z několika úhlů pohledu. Jedním z nich je podle Blahoslava Krause ten, že člověka ovlivňuje nejen výchova, ale i prostředí. Blahoslav Kraus uvádí, že se sociální pedagogika v širším pojetí zaměřuje nejen na problémy patologického charakteru marginálních skupin, částí populace ohrožených ve svém rozvoji a potencionálně deviantně jednajících, ale především na celou populaci ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti a na utváření optimálního způsobu života v dané společnosti.⁷² Myslím si, že spornou otázkou se paradoxně může stát právě ten optimální způsob života v dané společnosti, a to tím, co a pro koho je považováno za optimální.

Současnou společnost totiž výrazně ovlivňují především neoliberálové, kteří se významně podílí na dělení společnosti ve smyslu: „úspěšní versus neúspěšní, paraziti versus pracovití, líná a přebujelá státní administrativa versus my ostatní, přizpůsobiví versus nepřizpůsobiví, „slušní“ občané versus třeba bezdomovci, podnikaví versus nepodnikaví...“, jak píše Jiří Pehe v článku nazvaném *Škrťforma a solidarita* publikovaném v deníku Referendum.⁷³ Jiří Pehe v tomto článku dále upozorňuje na nebezpečí, které se ukrývá v atmosféře umanuté „úspěšnosti“ a vylučování „neúspěšných“. Toto nebezpečí je ale reálné právě současnou vládní politikou propagující styl: ať se každý postará sám o sebe.

Tento styl však výrazně odporuje jednomu z cílů sociální pedagogiky, kterým je utváření optimálního způsobu života ve společnosti. Současný styl, tedy dle mého vnímání, degraduje člověka na pouhé individuum, jehož cílem je boj o přežití za každou cenu. V tomto stylu není místo na základní morální principy a hodnoty (morálku chápu jako soubor pravidel, která se posuzují z hlediska dobra a zla). Pro neoliberální politiku jsou sociální jistoty zlem, které je nutno vymýtit, aby nakonec zvítězilo dobro, kterým je prosperita. Ale čím? Obávám se, že pouhé hrstky elity vůči širokým masám těch ostatních.

Jan Keller ve svém vystoupení, které se konalo dne 1.3.2011 na Masarykově

⁷² KRAUS, Blahoslav, et al. *In Člověk - prostředí - výchova : k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, s. 12.

⁷³ Článek přístupný na [http://www.pehe.cz/zapisnik/skrťforma-a-solidarita/?searchterm=úspěšní versus neúspěšní](http://www.pehe.cz/zapisnik/skrťforma-a-solidarita/?searchterm=úspěšní+versus+neúspěšní).

demokratické akademii,⁷⁴ mimo jiné zmínil i fakt, že neoliberálové nemají nějaký svůj svébytný pohled na člověka jako na bytost, která má neredukovatelnou hodnotu. Povahu člověka a jeho chování chápou poněkud mechanicky, podle modelu firmy a jejího podnikání. Neoliberální koncepce člověka je vpletena do logiky fungování firmy, která je založena na konkurenci, svobodě výběru a zodpovědnosti za riziko. Podle této koncepce se má člověk stát podnikatelem se sebou samým a své aktivity má provádět cestou sebefinancování. Ze strany neoliberálů je nám podsouváno, že máme veškerou svobodu, ale zároveň se nám dává najevo, že nemáme na výběr. Hlavně každý z nás musí být konkurenceschopnější, než ti druzí a ať si to zařídí, jak umí. Což ovšem má vést k boji všech proti všem a ke snaze každého maximalizovat svůj osobní profit. Nicméně každý tak má činit v podmínkách, které jsou dopředu dané a neovlnitelné každým z nás. Jak dále Jan Keller upozorňuje, každý z nás má přebírat odpovědnost za rizika, která jsou produkována nadindividuálně a „*čím méně může člověk věci ovlivnit, tím neodvolatelněji je mu zodpovědnost přisouzena*“.

V trendu neoliberální politiky není podle mého názoru vůbec dán prostor výchově, která akcentuje celkové kladné postoje a morální principy včetně ideí sociální pedagogiky. Naopak neoliberální politika klade důraz na něco zcela jiného, což dokládá její předvolební agitace v klipu „Přemluv bábu!“. Tato snůška nevkusu, intolerance a vulgarity ovlivnila chování spousty mladých lidí natolik, že rádi a s nadšením volili pravicově a neoliberálně. Nechali se ovlivnit myšlenkou, že „staří“ jsou brzdou „mladých“ a ani se moc nezamýšleli nad zvráceností této myšlenky, což znamená, že semínko amorality dopadlo na úrodnou zem. Stejně tak to platí i o tvůrcích zmíněného klipu: čím vyšší je částka za výsledný produkt, tím více klesají morální a etické zásady. Tento klip je dle mého soudu útokem na hodnoty lidí, které by měly spočívat v preferenci sounáležitosti, soudržnosti, vzájemné podpory, pochopení, toleranci, odpovědnosti nejen za sebe, ale i za druhé a ne na egoistické hodnotové orientaci. Ovšem právě k ní současný trend konzumu směřuje.

Myslím si, že každý člověk by si měl tento útok uvědomit a rovněž tak svoji hodnotu, aby byl schopen racionálního hodnocení toho, co je dobro a co je zlo. K tomu je ovšem bezpodmínečně nutná výchova. Zlatica Bakošová definuje

---

⁷⁴ Ke zhlédnutí na www.youtube.com pod názvem: Co nás čeká v roce 2011.

výchovu jako „záměrné působení na procesy učení a socializace s cílem přeměnit, přetvořit člověka. Jako součást sociokulturní evoluce je v širším smyslu totožná se socializací. Jde o funkcionální působení, pomoc jedinci v jeho životní dráze. V užším smyslu ji chápeme jako plánovité, cílevědomé, záměrné působení zaměřené na tvorbu hodnotových postojů, mravní chování a přesvědčení. Smyslem výchovy má být kultivovaná bytost otevřená problémům současné civilizace.“⁷⁵ Tuto definici z roku 1994 v roce 2002 Zlatica Bakošová rozšířila o výchovu, která „umožní dětem, mládeži „být někým“, být člověkem. Jde o rozvoj osobnostních kvalit - sefereflexe, komunikace, porozumění jiným, prosociálního a altruistického chování.“⁷⁶ Tímto se ovšem musím vrátit zpět k úvodu a zdůraznit, jak velmi záleží na úhlu pohledu. „Být někým“ pro sociální pedagogiku znamená to, co uvedla Zlatica Bakošová. Pohledem neoliberálním to ovšem znamená „něco znamenat“. Neoliberální zdůrazňování jedince a jeho zájmů na úkor společnosti a vazeb ignoruje soudržnost a sounáležitost. Obávám se, že s takto silným protivníkem nemůže sociální pedagogika, založená na pomoci druhým obstát, natož zvítězit.

Podle Marie Hradečné sociální pedagogika zahrnuje jednak makrosociální hlediska výchovy, která spočívají v povaze společnosti, celkovém kulturním a politickém stavu společnosti včetně hodnotových systémů, a jednak hlediska mikrosociální, která se týkají nejbližšího prostředí každého z nás a tím je rodina, škola a sociální skupiny. Jak dále Marie Hradečná uvádí „Sociální pedagogika se zabývá ovšem i působením sociálních podnětů na jedince, zahrnuje tedy i psychosociální jevy (potřeby, zájmy, aspirace, role ve skupině, socioemocionální vztahy ve skupině, fungování skupiny, její normy, komunikace atd...) a možnostmi výchovy.“⁷⁷

Dle mého názoru ovšem vyvstává spor ve vztahu výchova a následná dravost společnosti. Pokud bude čím dál méně lidí odolávajících vpadnutí do soukolí společnosti založené na myšlence, že nejdůležitější jsou peníze a tvrdé lokty, pak ztrácí význam i jedna z podstat sociální pedagogiky - tedy výchova taková, jakou jsem zde uvedla. Obávám se, že současný vývojový trend ve společnosti nedává

⁷⁵ BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociální pedagogika : ako životná pomoc*. 3. vyd. Public promotion, s.r.o., 2008, s. 51.

⁷⁶ BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociální pedagogika : ako životná pomoc*. 3. vyd. Public promotion, s.r.o., 2008, s. 51.

⁷⁷ HRADEČNÁ, Marie, et al. *Vybrané problémy sociální pedagogiky*. dotisk. Praha: Karolinum, 1995, s. 7.

prostor k prosociálnímu a altruistickému chování. Prosociální, altruistický a empatický člověk totiž nezapadá do neoliberálního pojetí člověka. Proto vidím velmi nelehký úkol postavený nejen před sociální pedagogiku, ale před všechny ty, kteří si ještě zachovali rozum, cit a srdce. Ten úkol spočívá v humanizaci člověka.

Jedním ze zorných úhlů pohledu na sociální pedagogiku je sociální práce. Sociální práci se zabývají i pracovníci působící na městských úřadech, kteří vykonávají agendu úzce související se sociálními jistotami v podobě poskytování dávek zdravotně postiženým občanům, občanům v hmotné nouzi a občanům, kteří jsou závislí na péči jinou osobou. Všichni tito pracovníci mají nejen ve své agendě, ale především ve svém pojetí práce, také poradenství, spočívající nejen v poskytnutí rady a pomoci, ale i ve vyslechnutí a naslouchání těm, kteří se ocitnou v kritické situaci. Toto vše nově navrhovaný zákon o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením společně se změnou zákona o pomoci v hmotné nouzi ruší.

Lidé, kteří tyto dávky potřebují, budou se svými žádostmi chodit na úřady práce, kde budou jejich žádosti přebírány na přepážkách a mezi nimi a tím, kdo jejich žádosti bude přebírat bude bariéra nejen ve formě plexiskla, ale i v komunikaci a vztahu, který má silně odosobňující povahu. Vždyť jak se může člověk svěřit s tak choulostivými záležitostmi, které prožívá, někomu za sklem? Nová koncepce je založena na tom, že kontaktní úřady práce budou pouze sběrným místem žádostí, které budou předávány krajským úřadům ke zpracování. Z člověka, který se do této situace dostal převážně ne vlastním přičiněním, ale podmínkami, vytvořenými státem, se stane pouhopouhé číslo orazítkované žádosti. V nově budovaném systému těchto dávek je naprosto opomenuto poradenství, místo něj nastupuje zvýšená kontrola čerpání a oprávněnosti dávek, nota bene čím dál víc redukovaných. Stát, dle mého soudu, tímto způsobem sankcionuje majoritní skupinu příjemců dávek, kterou on sám potřebnými učinil, na úkor skupiny minoritní, která dávky zneužívá. Na mě to působí dojmem přechodu státu *ochránce* na stát *dozorce*. A to opomím skutečnost, že budou propuštěny stovky zaměstnanců, kteří se na úrovni obce sociální práci zabývají, mnozí z nich jsou navíc předdůchodového věku a tudíž více než hůře uplatnitelní na trhu práce.

Na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí je k této problematice uvedeno:

„Kontrola posílí

Spolu s centralizací a zefektivněním úřadů by měla posílit i kontrola.

"Na jedné straně výrazně vyšší kvalita vůči klientům, na druhé straně výrazně tvrdší postup vůči těm, kteří pravidla nedodržují, protože poškozují nás všechny," uvedl Drábek.

Krok MPSV má však i své odpůrce. Proti byli někteří starostové. Podle nich se zneužívání dávek nezabrání, protože úředníci z úřadů práce budou na vzdálenějších místech a situaci nebudou tak dobře znát. Se zákonem o zřízení centrálního úřadu práce nesouhlasil ani prezident Václav Klaus a vetoval ho. Norma je podle něj nesystémová a posiluje byrokracii. Sněmovna ovšem jeho veto přehlasovala.⁷⁸

Značná část sociální práce, která je součástí sociální pedagogiky, tak přichází vniveč. Ladislav Průša ve své publikaci (dostupné na <http://www.vcvscr.cz/ke-stazeni/39socialni-sluzby-srovnani.pdf>) nazvané Sociální služby - srovnání ČR a EU v květnu 2008 uvedl: „S postupným snižováním aktivit státu se zvyšuje role samosprávných orgánů – obcí a krajů – v sociální oblasti. Obec je totiž základní občanskou komunitou, která je občanu po rodině nejbližší, a která svými sociálními aktivitami tedy může chránit jeho sociální zájmy. Rizikové sociální jevy jsou a i nadále budou místně velmi výrazně diferencovány, obec a region je místem jejich řešení. Nezvládnutí takových jevů v místě, tj. v obci, může být zdrojem širší společenské destabilizace. Řešení mnoha sociálních problémů spočívá výhradně na obcích, kraj, stát a jejich orgány řešení těchto problémů mohou být pouze nápomocny, skutečné řešení však zabezpečit nemohou." Přesto stát řešení sociálních problémů obcím vyvlastnil na úkor těch, kteří pomoc potřebují.

Jan Keller k tematice sociální práce uvádí: „Sociální práce, jejímž úkolem je začleňování (inserce) okrajových lidí a skupin do společnosti, je však postavena před nesplnitelný úkol. Má zajistit důstojné životní podmínky pro ty, pro něž se práce nedostává, a má toho dosáhnout uvnitř společnosti, ve které důstojnost životních podmínek je podmíněna právě přístupem k plnohodnotné práci.

---

⁷⁸ <http://www.mpsv.cz/cs/10635>.

*Sociální začlenění, jež se nemůže opřít o začlenění profesní, je odsouzeno k věčnému začleňování."*⁷⁹

Jedním z klíčových pojmů sociální pedagogiky je i *sociální péče*. Marie Hradečná v této souvislosti říká: „*Sociální péče se stará o uspokojování potřeb jedinců nebo skupin, a to tak, že jim odbornou pomocí umožňuje, aby se adaptovali svému sociálnímu prostředí. Taková pomoc se může týkat působení na člověka, který pomoc potřebuje, nebo působení na sociální prostředí, které ho obklopuje a působí mu potíže.*”⁸⁰ V současné době se však ani na tomto poli sociální pedagogika, tedy alespoň dle mého soudu, nemůže výrazněji prosadit. Je jí sice dán prostor k naplnění působení na člověka, který její pomoc potřebuje, ale sociální prostředí v širším měřítku její veškerou snahu podryvá všemi možnými excesy, pro současnost tolik charakteristickými.

---

⁷⁹ KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: SLON, 2009, s. 123.

⁸⁰ HRADEČNÁ, Marie, et al. *Vybrané problémy sociální pedagogiky*. dotisk. Praha: Karolinum, 1995, s. 17.

Sekundární analýza

Jsme spokojeni se stavem společnosti? Pociťujeme obavy z budoucnosti, či naopak vzhlížíme k budoucnosti s důvěrou? Jak vnímáme hodnoty lidí? Můžeme se podílet na veřejném dění?

Po zamyšlení se nad těmito otázkami jsem dospěla k následující hypotéze:

Čím více se společnost rozpadá, tím více jsou lidé vůči společenským excesům rezistentní.

Vzhledem k tomu, že různě položené otázky, ze kterých bych mohla sestavit odpověď, byly již v dotaznících zodpovězeny, a jsou volně přístupny na internetových stránkách, rozhodla jsem se empirickou část zpracovat formou sekundární analýzy. Vysvětlení pojmu *sekundární analýza* uvádím z internetového zdroje dostupného na stránkách Sociologického datového archivu:

"Sekundární analýza dat v sociálněvědním výzkumu

Sekundární analýza je analýza dat, která byla pořizena pro jiný výzkumný záměr, než v jehož rámci jsou právě používána. To mimo jiné znamená, že analytik nebo tým analytiků provádějících sekundární analýzu se nepodílel na vytvoření původního datového souboru. Význam sekundární analýzy v sociálním výzkumu roste.

Výhody:

- *rozsah zdrojů, nízké náklady, nižší organizační náročnost, nové možnosti výzkumu.*

Limity:

- *(ne)dostupnost „vhodných dat“ dat a potřeba úpravy záměrů;*
- *(ne)dostatečná dokumentace původního výzkumu a datového souboru;*
- *(ne) znalost původního konceptu? znalost kontextu výzkumu? znalost průběhu sběru dat? srozumitelnost modifikací provedených v datech? kompatibilita kombinovaných datových zdrojů?...;*
- *(ne)srovnatelnost konceptů, proměnných...;*
- *(ne)transparentnost kvality dat;*

- *(ne)kompatibilita formátů.*⁸¹

Přes všechna tato omezení, která sekundární analýza má, se pokusím o její realizaci. Nejprve se budu zabývat otázkou, zda a do jaké míry jsou občané s vývojem společnosti spokojeni a v jaké míře pocítují obavu ze ztráty sociálních jistot. Pro získání potřebných dat jsem si zvolila volně přístupná data Střediska empirických výzkumů (dále jen STEM), dostupná na internetu.

Každoročně v lednu STEM žádá občany, aby vystavili společnosti vysvědčení za uplynulý rok. Jednotlivé oblasti života hodnotí respondenti stejně jako ve škole – na stupnici od jedničky do pětky, kde jednička je známkou nejlepší a pětka nejhorší. Respondenti byli vždy vybráni metodou kvótního výběru.⁸²

Za jednotlivé roky je datum výzkumu a počet respondentů následující:

Rok 2001	7. - 13. ledna 2002	1652 občanů ⁸³
Rok 2002	2. - 7. ledna 2003	1363 občanů ⁸⁴
Rok 2003	5. - 12. ledna 2004	1835 občanů ⁸⁵
Rok 2004	1. - 10. ledna 2005	1706 občanů ⁸⁶
Rok 2005	2. - 9. ledna 2006	1646 občanů ⁸⁷
Rok 2006	27. prosince 2006 - 5. ledna 2007	1272 občanů ⁸⁸
Rok 2007	2. - 8. ledna 2008	1362 občanů ⁸⁹
Rok 2009	2. - 11. ledna 2010	1297 občanů ⁹⁰
Rok 2010	3. - 10. ledna 2011	1245 občanů ⁹¹

Respondenti jsou tázáni na mnohé oblasti, z nichž jsem vybrala pouze ty, které jsou pro ověřování mé hypotézy relevantní. Z výsledků výzkumu jednotlivých roků, které jsou dostupné (rok 2008 na stránkách STEM není vyhodnocen) a jejichž zdroje jsem uvedla výše, jsem sestavila následující tabulku, ve které je uveden procentuální

⁸¹ <http://archiv.soc.cas.cz/articles/cz/96/Sdileni-dat.html#artID316>.

⁸² (systematické, stratifikované, oblastní).

⁸³ <http://www.stem.cz/clanek/256>

⁸⁴ <http://www.stem.cz/clanek/469>

⁸⁵ <http://www.stem.cz/clanek/739>

⁸⁶ <http://www.stem.cz/clanek/868>

⁸⁷ <http://www.stem.cz/clanek/1200>

⁸⁸ <http://www.stem.cz/clanek/1198>

⁸⁹ <http://www.stem.cz/clanek/1426>

⁹⁰ <http://www.stem.cz/clanek/1917>

⁹¹ <http://www.stem.cz/clanek/2116>

výsledek odpovědí respondentů jednotlivých oblastí hodnocených známkou 4-5, tedy nejhůře :

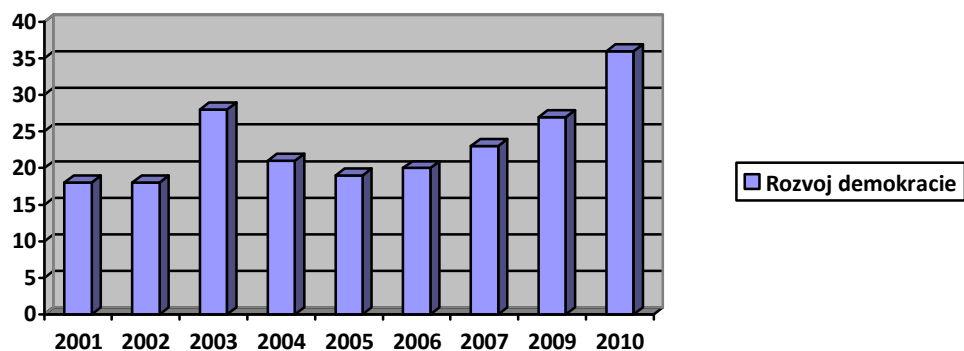
Tabulka 1 Vývoj vybraných oblastí v letech 2001 - 2010

oblast	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2009	2010
Rozvoj demokracie	18	18	28	21	19	20	23	27	36
Vyhlídky do budoucna	29	28	41	34	27	26	34	43	46
Slušnost ve vztazích mezi lidmi	46	46	48	50	40	44	50	56	49
Péče o morálku a duchovní hodnoty	39	43	43	43	41	41	47	48	51
Podmínky života starých lidí	50	50	59	60	51	54	64	58	61
Podmínky života mladých lidí	61	61	69	64	50	46	53	54	59
Možnost ovlivňovat veřejné dění	37	32	52	39	37	37	38	51	59
Sociální jistoty	52	48	61	64	50	46	63	60	64

Zdroj: vlastní z pramenů uvedených výše

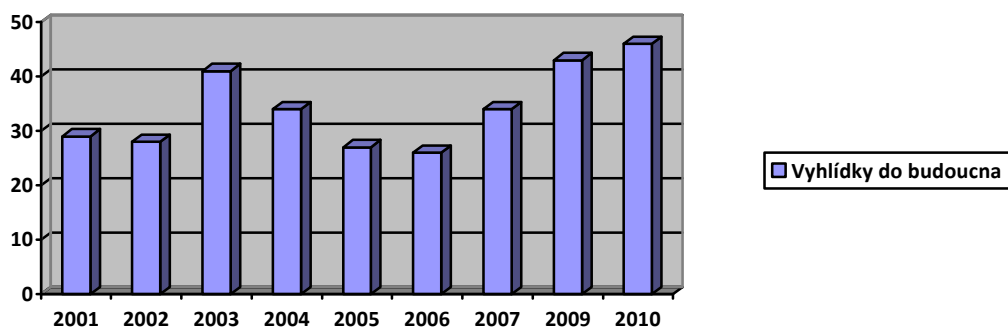
Pro názornost jsem vytvořila z oblastí, u kterých došlo ke změně k horšímu výrazněji oproti jiným, a s nimi souvisejícími hodnotami uvedených v tabulce, následující grafy:

Graf 1 Rozvoj negativního vnímání demokracie v letech 2001 - 2010

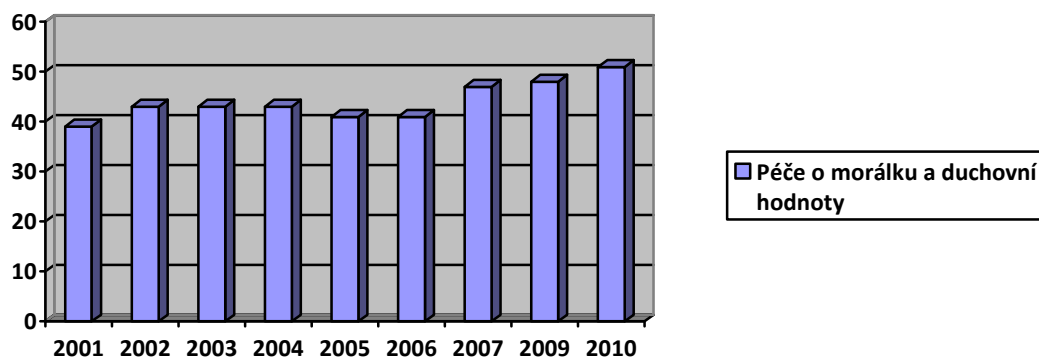
Zdroj: vlastní z uvedených hodnot v tabulce

Graf 2 Negativní vnímání vyhlídek do budoucna v letech 2001 - 2010

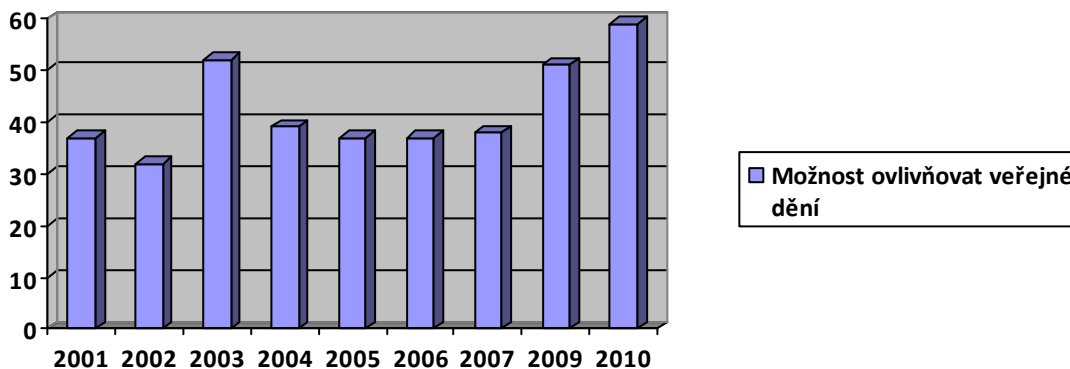
Zdroj: vlastní z uvedených hodnot v tabulce

Graf 3 Negativní vnímání péče o morálku a duchovní hodnoty v letech 2001 - 2010

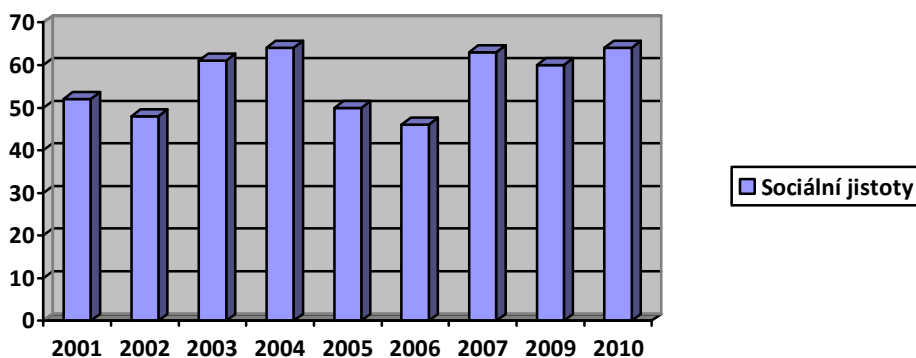
Zdroj: vlastní z uvedených hodnot v tabulce

Graf 4 Negativní vnímání možnosti ovlivňovat veřejné dění v letech 2001 - 2010

Zdroj: vlastní z uvedených hodnot v tabulce

Graf 5 Negativní vnímání zajištění sociálních jistot v letech 2001 - 2010

Zdroj: vlastní z uvedených hodnot v tabulce

Na základě vyhodnocení uvedených hodnot jsem dospěla k těmto závěrům:

- Výrazně se v povědomí lidí zhoršilo vnímání rozvoje demokracie.
- Téměř polovina lidí se obává budoucnosti.
- Polovina lidí hodnotí morálku a duchovní hodnoty negativně.
- Více než polovina lidí je přesvědčena, že nemá možnost ovlivňovat veřejné dění.
- Téměř dvě třetiny lidí jsou nespokojeny se zajištěním sociálních jistot.

Tato zjištění dokládají, že lidé vnímají vývoj společnosti skutečně směrem

k horšímu. Nyní mi ovšem ještě chybí potvrzení domněnky, že se stáváme vůči dění ve společnosti rezistentními. K potvrzení či vyvrácení této domněnky použiji výsledky výzkumu, kterým se zabývala agentura FOCUS Social&Marketing Research⁹² a který se týkal postoje veřejnosti k nedávné protestní akci lékařů nazvané „*Děkujeme, odcházíme*“.

O co vlastně šlo? Celkem 3837 lékařů podalo ke dni 1. březnu 2011 výpověď na protest neutěšené situace českého zdravotnictví.⁹³ Lékařský odborový klub uvedl celkem 13 důvodů exodu:

1. České zdravotnictví je dlouhodobě podfinancované.
2. Nízká platba státu za státního pojištěnce.
3. Velké rezervy ve vnitřním chodu zdravotnictví.
4. Podivné hospodaření v nemocnicích – předražené zakázky.
5. Nízké platy lékařů.
6. Zcela destruovaný systém vzdělávání.
7. Odchody lékařů do ciziny kvůli lepším platovým podmínkám.
8. Nedodržování zákoníku práce.
9. V roce 2013 přestane platit výjimka u evropské směrnice o přesčasové práci, která bude klást ještě větší nároky na personální vybavení nemocnic.
10. Kvůli personálnímu nedostatku, špatné organizaci a neracionálnímu nakládání s finančními prostředky dochází ke zhoršování péče o pacienty, za něž nechtějí lékaři přebírat odpovědnost.
11. Nesplněné sliby politiků.
12. Politické strany vedou o zdravotnictví ideologickou válku.
13. Zdravotnictví je resortem, kde se vystřídalo nejvíce ministrů zdravotnictví, koncepcí a rozdílných pohledů.⁹⁴

Agentura FOCUS Social&Marketing Research ve dnech 10. – 19. ledna 2011 realizovala sociologický výzkum, kterého se zúčastnilo 1042 obyvatel České republiky ve věku 18 a více let. Reprezentativita vzorku byla zajištěna na základě

---

⁹² www.focus-agency.cz/.

⁹³ http://dekujeme-odchazime.cz/13_duvodu_exodu

⁹⁴ In http://dekujeme-odchazime.cz/13_duvodu_exodu

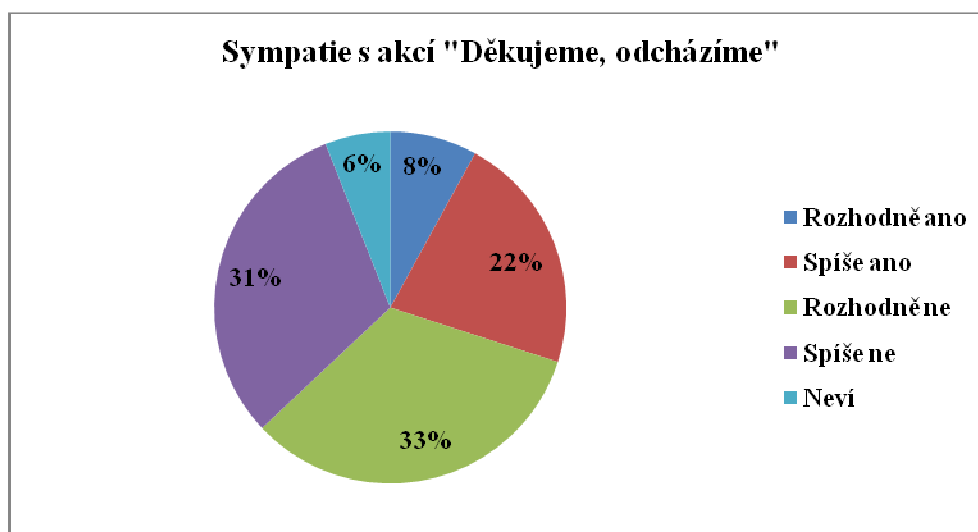
kvótních znaků: pohlaví, věk, nejvyšší dosažené vzdělání, velikost sídla a kraj bydliště respondenta.⁹⁵

Respondentům byly položeny postupně tyto otázky:

„V poslední době se hodně mluví o kampani lékařského odborového klubu Děkujeme, odcházíme. Lékaři z nemocnic tímto způsobem bojují za zvýšení platů a zlepšení pracovních podmínek zejména pro mladé lékaře. V rámci této výzvy již více než 3500 lékařů z nemocnic podalo výpověď ze zaměstnání. Vy osobně sympatizujete s touto akcí lékařských odborů?“⁹⁶

Odpovědi respondentů:

Graf 6 Sympatie s akcí „Děkujeme, odcházíme“

Nesympatizuje celkem 65 %.

Sympatizuje celkem 29 %.

Zdroj: agentura FOCUS

Agentura FOCUS k této odpovědi shrnuje: „S akcí LOK „Děkujeme, odcházíme“ častěji souhlasí studenti a osoby s VŠ vzděláním, naopak menší podporu má zejména mezi důchodci.“⁹⁷

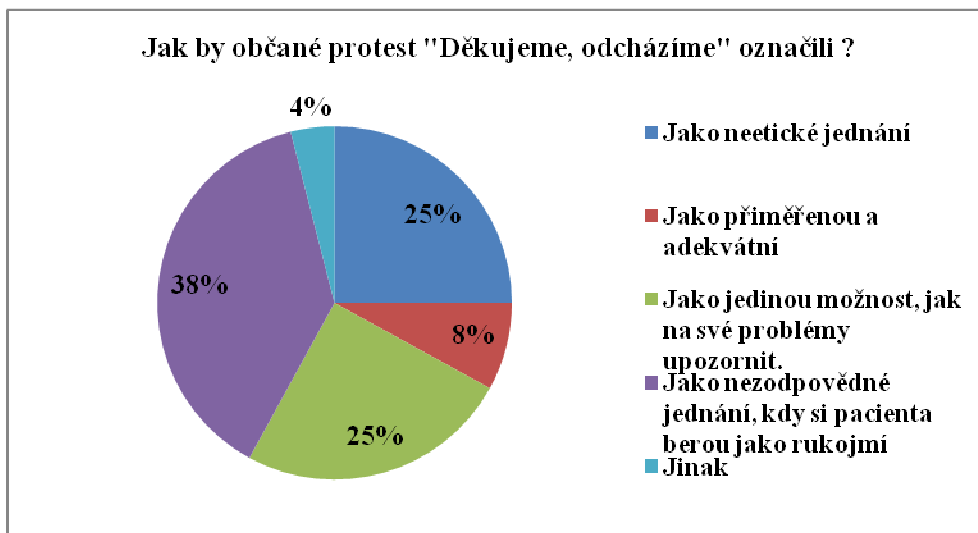
⁹⁵ <http://www.focus-agency.cz/press-centrum/>.

⁹⁶ <http://www.focus-agency.cz/press-centrum/>.

⁹⁷ <http://www.focus-agency.cz/press-centrum/>.

Dále byla respondentům položena tato otázka: „*Jak byste označil/a stávající formu protestu lékařů?*“

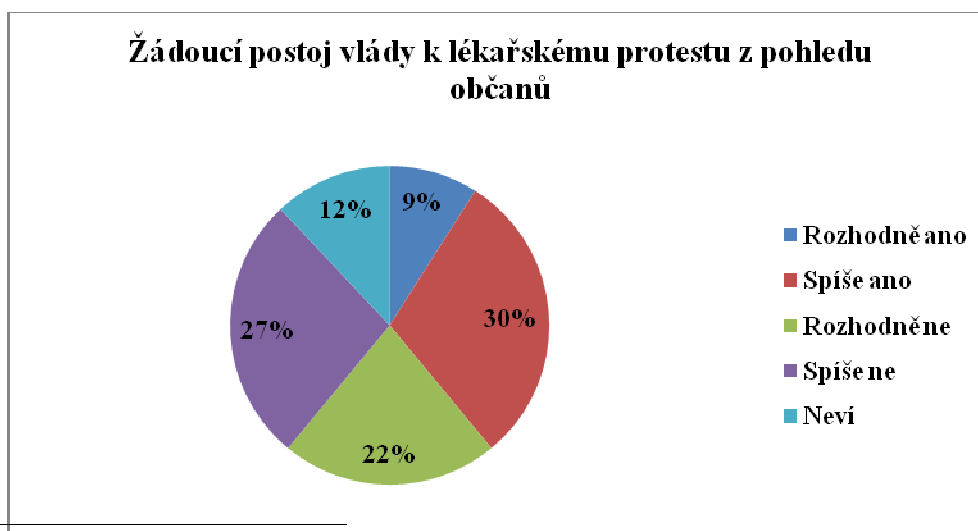
Graf 7 Označení protestní akce LOK občany

Zdroj: agentura FOCUS

Další otázka se týkala postoje vlády k požadavkům lékařů: „*Myslíte, že by měla vláda lékařským odborům a lékařům, kteří podali výpověď ustoupit a zabránit tak hromadnému odchodu lékařů z nemocnic k prvnímu březnu 2011?*“⁹⁸

Graf 8 Žádoucí postoj vlády k lékařskému protestu z pohledu občanů

⁹⁸ <http://www.focus-agency.cz/press-centrum/>.

Zdroj: agentura FOCUS

Názor, že by vláda měla lékařům ustoupit vyjádřilo 39% respondentů.

Názor, že by vláda neměla lékařům ustoupit vyjádřilo 49 % respondentů.

Agentura FOCUS Social&Marketing Research interpretovala výsledky výzkumu takto: „Ačkoli primárním cílem nátlakové akce LOK nebylo oslovení laické veřejnosti, její podpora je pro úspěch protestu velmi podstatným faktorem. Výsledky výzkumu ovšem dokládají, že se iniciátorům kampaně nepodařilo podporu veřejnosti získat.“⁹⁹

Vyhodnocení sekundární analýzy:

Moje hypotéza zněla:

Čím více se společnost rozpadá, tím více jsou lidé vůči společenským excesům rezistentní.

V první části sekundární analýzy jsem se zaměřila na postoje občanů k současné společnosti. Z dostupných pramenů zveřejněných na internetových stránkách Střediska empirických výzkumů jsem zjistila, že téměř polovina lidí se obává budoucnosti, polovina lidí hodnotí morálku a duchovní hodnoty jako nevyhovující a více než polovina občanů je přesvědčena, že nemá možnost ovlivňovat dění ve společnosti. Téměř dvě třetiny občanů jsou nespokojeny se zajištěním sociálních jistot. Tyto výsledky hodnotím jako neutěšený stav společnosti směřující k postupnému rozpadu.

Nedávná akce lékařů mě inspirovala k ověření druhé části hypotézy. Nemohu a ani nebudu hodnotit způsob, který lékaři zvolili, protože jednak se k tomu necítím dostatečně kompetentní a jednak mě nenapadá žádný jiný adekvátní způsob, jak upozornit veřejnost na nesrovnalosti ve sféře zdravotnictví včetně výše platů lékařů. Protestní akce lékařů byla mediálně prezentována především jako nespokojenost lékařů s výší jejich platu a s tím, že si lékaři berou pacienty

jako rukojmí. Jsem přesvědčena o tom, že právě tyto formulace měly významný podíl na odsouzení lékařů širokou veřejností.

Pokud bychom nebyli odolní vůči nepravostem, které se dotýkají snad všech sfér naší společnosti, reagovali bychom přinejmenším podporou a sympatizováním s těmi, kteří dokázali učinit krok k tomu, aby na problémy upozornili. To jsme však neudělali, čímž se potvrdila moje hypotéza.

---

⁹⁹ <http://www.focus-agency.cz/press-centrum/>.

Závěr

Svoji práci jsem začala citátem Publia Vergilia Mara. Závěr uvedu citací z článku Jana Kellera: „*Moderní politika již od samotného vzniku spatřuje své vlastní poslání právě ve snižování míry nejistoty ve společnosti. Již Thomas Hobbes věděl, že přesáhne-li nejistota ve vztazích mezi lidmi určitou mez, stává se jejich život neutěšený, krutý, nebezpečný a krátký. Moderní stát měl hrát při udržování určitých základních jistot mezilidského soužití zásadní roli. To byl také jeden z hlavních důvodů, proč neskončil spolu s panovníkem na popravčím špaluku.*“¹⁰⁰

Tato práce se týká právě základních jistot ve spojitosti s mírou jejich udržování státem, tedy společností v širším pojetí. V úvodu své bakalářské práce jsem se snažila o vyvolání představy koule, na níž je napsán pojem *sociální jistoty*, pojem, který nelze jen tak snadno uchopit. Dokonce jsem té imaginární kouli určila rozměr o průměru 30 metrů. Otázka může znít: Proč zrovna tolik? Nebyl to záměr, jen jsem chtěla vytvořit dostatečný obraz pro něco tak velkého a zásadního, čím sociální jistoty bezesporu jsou, přestože nejsou prosty sporu. V průběhu mé práce jsem z pojmu *sociální jistoty* postupně odnímala onu neuchopitelnost tím, že jsem jednotlivá sociální práva specifikovala. Tím jsem ovšem dospěla k neutěšenému závěru: ta velká koule se „smrskla“ do malého útvaru, který sice už uchopit lze, ale který na sebe vzal podobu „brambory“ a navíc ještě horké, kterou se stát snaží hodit do ruky občanům.

Kdo je tu v právu? Stát, který se pozvolna distancuje od garance sociálních jistot, nebo občan, který požaduje zajištění od státu? Lze jednoznačně určit dobu, kdy stát udělal chybu v pojetí sociálních jistot? Alespoň já to jako chybu vnímám. Obávám se, že ten mezník nelze jednoznačně určit a i kdyby ano, tak stejně už je nenávratně pryč. Můžeme mít naději na obrat k lepšímu? Stáváme se čím dál většími skeptiky a ztrácíme důvěru ve stát. Pokud by si stát tuto chybu uvědomil, byla by snad šance na obrat k lepšímu. Jsem přesvědčená, že stát si svou chybu nepřizná, a tak v duchu s čínským příslovím *Když si nepřiznáš chybu, uděláš další*, ty chyby dělá dál a dál např. formou špatných rozhodnutí. Stát, tedy společnost, ale není žádný abstraktní konstrukt; tvoří jej lidé. Ty chyby dělají konkrétní lidé, kteří jsou ovšem

---

¹⁰⁰ <http://blisty.cz/art/10696.html>.

následně příkladem pro ostatní. Ovšem tím dochází k postupné devalvaci společnosti jako celku.

Každá nově zvolená vláda viní za chyby v systému vlády předchozí a každá si „zkouší DEMO verzi“ demokracie. Jen jsem nabyla přesvědčení, že tyto DEMO verze nejsou tak zcela zdarma. Platí je občané i s úroky, a to nejen penězi. Snižuje se míra tolerance, soudržnosti a sounáležitosti. Navíc tím neustálým zkoušením demokracie se dle mého názoru z myšlenky demokracie neustále kousek po kousku ukrajuje.

Václav Bělohradský k tomuto tématu zmiňuje: *„Dedemokratizace má dva klíčové momenty. Prvním, nejdůležitějším, je snižování ceny práce omezováním práv pracujících, které se děje pod heslem nutná flexibilizace pracovního trhu. Občané jsou donuceni považovat své lidské potřeby – ochrana v dětství, péče ve stáří a v nemoci, vzdělání, kultura – za jakousi vinu, za nemorální „život nad poměry“. Veřejný dluh není důsledkem nezodpovědné rozmařilosti občanů, ale toho, že se neoliberální stát stal nástrojem rozsáhlé kolektivizace nákladů a privatizace zisků soukromého sektoru.“*¹⁰¹

Jako druhý klíčový moment dedemokratizace zmiňuje Václav Bělohradský sociální nesouměřitelnost.¹⁰² K sociální nesouměřitelnosti Jan Keller uvádí: *„...příkrě narůstající majetková a příjmová nerovnost není problémem zdaleka jen sama o sobě. Propastné rozdíly v majetku odkazují na neméně propastné rozdíly v možnostech ovlivňovat směřování společnosti a zasahovat do osudů druhých lidí a celých zemí. Ti skutečně mocní to dnes činí způsobem, jemuž je krajně obtížné se bránit. Pokud však ti ostatní budou na obranu rezignovat, ponесou svůj díl viny za následky, které mohou snadno pocítit úplně všichni.“*¹⁰³

Státu chybí peníze, žije na dluh, a proto by se měl každý uskromnit, začít si spořit na stáří, doplácet na lékařskou péči, platit školné a starat se o to, aby byl zaměstnaný a nemusel pobírat různé sociální dávky. Pokud ale přece jenom občan sociální dávky pobírá, pak se stát začne chovat nikoliv jako ochránce, ale jako

¹⁰¹ <http://www.novinky.cz/kultura/salon/222346-vaclav-belohradsky-cas-dluhu.html>.

¹⁰² O sociální nesouměřitelnosti píše Jan Keller v knize nazvané *Tři sociální světy*.

¹⁰³ <http://denikreferendum.cz/clanek/3380-nerovnost-a-nesoumeritelnost>.

vychovatel. Tato jeho role spočívá ve snižování sociálních dávek, a to proto, aby byl občan dostatečně motivován ke snaze změnit svou neradostnou situaci. To, že právě stát je převážně příčinou neradostné situace občana, vůbec nebere v úvahu. A tak stát přenáší odpovědnost za sociální jistoty na občana.

Ve své bakalářské práci jsem se snažila o specifikaci sociálních jistot a uvedla jsem jen nejstručnější charakteristiku sociálního státu a spolu s ním související sociální politiku. Svou pozornost jsem zaměřila na vztah sociální pedagogiky a současné společnosti. Ve své podstatě jsem dospěla k názoru, že současná politika ničí myšlenky sociální pedagogiky, bere jí její kompetence v oblasti profylaxe na straně jedné a na straně druhé ji přetěžuje nadmírou činností, kterou musí sociální pedagogika vykonávat v oblasti rehabilitace sociálně-patologických jevů, jako jsou například šikana, záškoláctví, drogová závislost, týrání a mnohé další.

Problematika pojmu sociálních jistot je nejen velmi široká, ale nabízí i velké množství úhlů pohledu. Já jsem se zaměřila pouze na některé ze sporů v otázkách sociálních práv ze svého úhlu pohledu.

Resumé

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou, v níž je využita obsahová analýza dostupných materiálů, a část praktickou, v níž je hypotéza ověřována metodou sekundární analýzy. První kapitola se zabývá charakteristikou sociálních jistot a jejich legislativním zakotvením ve vztahu k současnosti. Jednotlivá sociální práva jsou konfrontována se skutečným stavem a s přístupem současné vlády k těmto právům. Druhá kapitola je věnována sociálnímu státu, jeho vzniku, účelu, vývoji a krizi. Třetí kapitola je zaměřena na sociální politiku, především však na její principy v souvislosti s jejich dodržováním. Čtvrtá kapitola je věnována otázce vztahu sociální pedagogiky a trendu současné společnosti. Praktická část práce řeší otázku postoje lidí k současné situaci ve společnosti. V závěru práce je uvedeno shrnutí problematiky sociálních jistot v České republice.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá charakteristikou sociálních práv a sporů v oblasti jejich aplikace. Přináší stručný nástin vzniku, vývoje a krize sociálního státu. Popisuje principy sociální politiky a jejich faktickou aplikaci. Dále je věnována pozornost vztahu sociální pedagogiky k trendu současné společnosti. Součástí práce je sekundární analýza postoje lidí k dění ve společnosti.

Klíčová slova

Sociální jistoty

Sociální práva

Sociální stát

Sociální politika

Sociální pedagogika

Annotation

This bachelor thesis deals with the characteristics of social rights and disputes in their application. The work presents a brief outline of the origin, development and crisis of the welfare state. This thesis describes the principles of social policies and their effective application. Attention is paid to the relationship of social pedagogy to the trend of contemporary society.

Part of this work is a secondary analysis of the attitudes of people in society.

Keywords

Social securities

Social rights

Welfare State

Social Policy

Social Pedagogy

Seznam použité literatury

Právní předpisy

1. Listina základních práv a svobod, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
2. Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.
3. Zákon č. 435/2004 Sb., zákon o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Monografie

1. ARISTOTELES. *Politika*. Praha: Jan Laichter, 1939. 338 s. LFK Svazek 23.
2. BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika : ako životná pomoc*. 3. Public promotion, s.r.o., 2008. 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3.
3. HRADEČNÁ, Marie, et al. *Vybrané problémy sociální pedagogiky*. dotisk. Praha: Karolinum, 1995. 87 s. ISBN 80-7184-015-7.
4. KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. 2. Praha : SLON, 2009. 196 s. ISBN 978-80-7419-017-9.
5. KOCOURKOVÁ, Jiřina; RABUŠIC, Ladislav. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný? : Proměny reprodukčního chování a možnosti rodinné politiky z hlediska postojů české veřejnosti*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, katedra demografie a geodemografie, 2006. 158 s. ISBN 80-86561-93-3.
6. KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální právo*. 1. Praha : C.H.Beck, 2007. 176 s. ISBN 978-80-7179-620-6.
7. KRAUS, Blahoslav, et al. *Člověk - prostředí - výchova : k otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
8. KREBS, Vojtěch, et al. *Sociální politika*. [s.l.] : CODEX, 1997. 327 s. ISBN 80-85963-33-7.
9. NAKONEČNÝ, Milan . *Úvod do psychologie*. 1. Praha : ACADEMIA, 2003. 507 s. ISBN 80-200-0993-0.
10. POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. 1. Praha : Az servis, 1995 . Dostupné z www.martinpotucek.cz. ISBN 80-85850-01-X.
11. RAIS, Karel Václav. *Výminkáři*. 2. nezměněné. Praha : Státní pedagogické

- nakladatelství, n.p., 1959. 144 s.
12. ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno : Paido, 1998. 268 s. ISBN 80-85931-48-6.
  13. SMUTEK, Martin. *Sociální stát : úvod do studia*. Hradec králové : Gaudeamus, 2005. 135 s. ISBN 80-7041-691-2.
  14. URBANOVÁ, Martina. *Systémy sociální kontroly a právo*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2006. 191 s. ISBN 80-8689894-6.
  15. VEČEŘA, Miloš. *Sociální stát : východiska a přístupy*. 2., upravené. Praha : Slon, 1996. 112 s. ISBN 80-85850-16-8.

Elektronické zdroje:

1. <http://archiv.soc.cas.cz/articles/cz/96/Sdileni-dat.html#artID316>
2. <http://blisty.cz/art/10696.html>
3. www.blisty.cz viz. <http://www.blisty.cz/art/20000.html>
4. <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/martin-potucek.php?itemid=10114>
5. <http://www.centrumprevence.cz/civiliza%C4%8Dn%C3%AD-choroby>
6. <http://denikreferendum.cz/clanek/3380-nerovnost-a-nesoumeritelnost>
7. <http://dekujeme-odchazime.cz/>
8. <http://www.europarl.europa.eu/news/public/focus>
9. <http://www.focus-agency.cz/press-centrum/>
10. <http://www.globalpolitics.cz/clanky/krize-socialniho-statu>
11. <http://www.globalpolitics.cz/tema/socialni-stat>
12. <http://www.martinpotucek.cz> - prezentace: Sociální stát: hybné síly, funkce, typy a rozpory
13. <http://www.mpsv.cz/cs/10635>
14. <http://www.mpsv.cz/cs/3213>
15. http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf
16. http://www.mzcr.cz/dokumenty/reforma-je-antisocialni_3280_1381_1.html
17. <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4550>
18. <http://www.novinky.cz/domaci/227010-zdravotne-postizeni-by-mohli-prijit-o-zamestnani-i-prispevky.html>
19. <http://www.novinky.cz/kultura/salon/222346-vaclav-belohradsky-cas-dluhu.html>

20. <http://www.parlamentnilisty.cz/parlament/192592.aspx>
21. www.pehe.cz/zapisnik/jak-lze-take-zadluzovat-budoucnost
22. <http://www.pehe.cz/zapisnik/skrtrforma-a-solidarita/?searchterm=úspěšní>
versus neúspěšní
23. <http://pravo.newtonit.cz/default.asp?cache=174068>
24. <http://www.socioklub.cz/doktrina6.php>
25. <http://www.stem.cz/clanek/256>
26. <http://www.stem.cz/clanek/469>
27. <http://www.stem.cz/clanek/739>
28. <http://www.stem.cz/clanek/868>
29. <http://www.stem.cz/clanek/1198>
30. <http://www.stem.cz/clanek/1200>
31. <http://www.stem.cz/clanek/1426>
32. <http://www.stem.cz/clanek/1917>
33. <http://www.stem.cz/clanek/2061>
34. <http://www.stem.cz/clanek/2116>
35. <http://www.vcvscr.cz/ke-stazeni/39socialni-sluzby-srovnani.pdf>
36. http://www.verejna-politika.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=69&Itemid=81
37. <http://www.vite-to.wbs.cz/Publikovano-jinde.html>